

Dokument nr. 6.

(1966—67)

Forsvarets ombudsmannsnemnds innberetning til Stortinget om virksomheten i tiden 1. januar—31. desember 1966.

Register.

	Side
<i>I. Innledning</i>	2
<i>II. Saker som er behandlet</i>	3
Menige mannskaper:	3
Verneplikt, utskrivning, rulleføring	4
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	4
Opptjening, godskriving etc.	5
Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering	6
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr	6
Forlegningsforhold	6
Kosthold	7
Tjenesteforhold	7
Permisjoner	8
Velferd	9
Kantiner	9
Disiplinær- og straffesaker	9
Forholdet mellom befal og menige	10
Tillitsmannsordningen	11
Økonomiske forhold	14
Sykesaker	14
Sosiale saker	15
Forsvarets skolevirksomhet	16
Vervet personell	16
Befalssaker	16
Sivilt personell i Forsvaret	18
<i>III. Ombudsmannsnemndas befaringer</i>	18

Innledning.

Ombudsmannsnemnda har i 1966 bestått av:

Ombudsmann Edgar Andreassen, Oslo,
formann.

Bonde Erland Asdahl, Årnes.
Sekretær Kåre Hansen, Oslo.
Kontorsjef Cato Kvaal, Ås.
Redaktør Ketil Jamte Einrem, Stavanger.
Redaktør Thorbjørn Wale, Steinkjer.
Sekretær Hans Nordahl Jensen, Bodø.

Nemnda har i 1966 holdt følgende møter:

24.—25. februar.
10. mai.
23. august.
12. oktober.
6. desember.

Møtene, som er av en dags varighet, er kombinert med besøk ved militære avdelinger i Oslo—Østlandsområdet.

Av de saker som er behandlet på møtene kan nevnes:

Utsettelse med militærtjeneste på grunn av skolegang — Forhåndsløfte om opptak ved sivile læreanstalter.
Fiskeres beskyttelse mot oppsigelse på grunn av militærtjeneste.
Anvendelse av uniformert militærpoliti til tjenesteoppdrag som nødvendiggjør besøk i mannskapenes hjem.
Bruk av velferdsmidler til lokaleie.
Beordring til annet tjenestested av befal som bor i Husbankfinansierte boliger.
Regler vedrørende erstatning m. v. til norsk militært personell som blir syke eller skadet under FN-tjeneste.
Arbeidsledighetstrygd til midlertidige tjenestemenn i Forsvaret.
Spørsmål om forsørgertillegg til foreldre når flere brødre gjør militærtjeneste samtidig.

Bruk av permisjons-/landlovsnektelse som refselse.
Velferdsutvalgets innstilling.

Den 12. oktober hadde Nemnda et møte med styret i Statens kantiner.

Sakene er som vanlig omtalt under de respektive avsnitt i beretningen.

Nemnda har i 1966 foretatt følgende befaringer:

20.—27. mars: Avdelinger i Finnmark.
11. mai: Jessheimleiren.
7.—10. juni: Avdelinger i Trøndelag.
24. august: Gardermoen flystasjon.
13. oktober: Luftforsvarets forsyningskommando, Kjeller.
7.—9. desember: Avdelinger i Hønefoss—Kongsberg-området.

Fortegnelse over de avdelinger som er besøkt og en nærmere omtale av besøkene er gitt under beretningens avsnitt «Nemndas befaringer».

Protokoll fra Nemndas møter og befaringer følger som vanlig beretningen som uttrykt bilag.

Nemndas virksomhet er stort sett lagt opp som tidligere.

I beretningen for 1965 ble det nevnt en rekke saker hvor det ville være av betydning for mannskapenes trivsel med endrede bestemmelser. En del av disse saker er nå bragt i orden, bl. a. mannskapenes økonomiske forhold, overføring til Heimevernet av velferdsgrunner og 2 gratis permisjonsreiser for mannskaper med 15 mndr. tjeneste. Nemnda regner med at det for enkelte andre sakers vedkommende vil finnes en løsning når Velferdsutvalgets hovedinnstilling foreligger. Ombudsmannen har i et møte med Velferdsutvalget fått anledning til å gi uttrykk for Nemndas oppfatning av en rekke spørsmål utvalget skal ta standpunkt til.

Saker som er behandlet.

Ombudsmannen har i 1966 behandlet 318 nye saker, 1 sak fra 1961, 3 saker fra 1964 og 39 saker fra 1965. Av disse er 44 saker ikke ferdig behandlet i 1966. Det er således sluttbehandlet 317 saker. 52 av disse gjaldt forskjellige forhold hvor det ikke ble klaget over avgjørelser tatt av militære myndigheter. Av de resterende ble avgjørelsen endret i 68 saker.

Det er videre som tidligere år gitt råd og veiledning og foretatt foreløpige undersøkelser i forbindelse med mange personlige og telefoniske henvendelser til Ombudsmannens kontor.

Behandlingen av sakene har skjedd i et godt samarbeid med militære myndigheter på alle plan. Saksbehandlingen har stort sett gått raskt.

I den tid Ombudsmannsinstitusjonen har vært i virksomhet er det innkommet i alt:

1. juli 1952—31. desember		
1953	227	saker
1954	321	»
1955	394	»
1956	429	»
1957	383	»
1958	274	»
1959	321	»
1960	331	»
1961	346	»
1962	348	»
1963	367	»
1964	300	»
1965	326	»
1966	318	»

De nye sakene som er behandlet i 1966 er tatt opp av:

Enkelte soldater	191
Grupper av soldater, tillitsmenn, avdelinger, eller velferdsoffiserer på vegne av mannskapene	19
Vervede	10
Befal	59
Sivilt personell	19
Ombudsmannen	17
Staber, militære avdelinger eller andre institusjoner	3
	<hr/>
	318

Sakenes fordeling på forsvarsgrenene er følgende:

FD, FNbn og diverse høyere staber	47
Hæren:	
Distriktskommando Østlandet	86
Distriktskommando Sørlandet	12
Distriktskommando Vestlandet	5
Distriktskommando Trøndelag	18
Distriktskommando Nord-Norge	46
	<hr/>
	167
Heimevernet	4
Sjøforsvaret:	
Sjøforsvarskommando Østlandet	5
Sjøforsvarskommando Sørlandet	5
Sjøforsvarskommando Vestlandet	16
Sjøforsvarskommando Trøndelag	0
Sjøforsvarskommando Nord-Norge ...	16
Fartøyer	8
	<hr/>
	50
Luftforsvaret:	
Luftkommando Sør-Norge	40
Luftkommando Nord-Norge	10
	<hr/>
	50
	<hr/>
	318

Fordelingen på forsvarsgrenene er noe annerledes enn i fjor. Det er en ikke uvesentlig økning av antall saker i Sjøforsvaret, med en tilsvarende reduksjon for Luftforsvarets vedkommende.

Nye saker behandlet i 1966 fordeler seg som anført nedenfor på de enkelte saksområder. For sammenlikningens skyld er tatt med den samme fordeling i 1964 og 1965.

Menige mannskaper.

	1964	1965	1966
Verneplikt, utskrivning, rulleføring	7	7	3
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	51	57	69
Opptjening, godskriving, tjenestetidens lengde, tjenesteteltelser	20	6	4
Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering	25	45	38
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr	4	8	3
Forlegningsforhold	0	6	3
Kosthold	0	3	1
Tjenesteforhold	16	11	27
Permisjoner	15	18	10
Velferd	3	4	3
Kantiner	4	4	2
Disiplinær- og straffesaker ...	30	20	13
Forholdet mellom befal og menige	4	2	3

	1964	1965	1966
Tillitsmannsutvalg	6	5	0
Økonomiske forhold	17	21	19
Sykesaker, tannpleie, ulykker	26	18	22
Sosiale saker	2	6	2
Forsvarets skolevirksomhet ...	6	6	7
Diverse	1	0	0
Vervede	6	5	11

Befal og sivilt personell.

Utnevning, fast ansettelse, konstitusjon etc.	2	5	5
Engasjement, åremål etc.	4	6	6
Beordring, frabeordring, forflytning, pliktjeneste, avansment, ansiennitet	11	13	12
Aldersgrense, avskjed, oppsigelse	7	8	10
Tjenesteforhold	10	11	11
Permisjon, ferie	0	0	1
Sykesaker, legetjeneste	2	0	5
Disiplinær- og straffesaker ...	5	2	1
Underbringelse	0	1	0
Familieboliger	1	5	5
Lønn	5	6	6
Godtgjøringer	3	7	6
Pensjon	2	7	6
Diverse	2	3	4

Fordelingen på de enkelte saksgrupper svarer stort sett til tidligere års fordeling.

Verneplikt, utskriving, rulleføring.

Det er behandlet 3 saker samt en sak overført fra 1965 i denne gruppe. En sak gjaldt overføring til vernepliktig sivilarbeid. I to saker var det spørsmål om plassering i slik tjeneste at det passet med den sivile utdanning som skulle fortsette etter militærtjenesten. Alle tre sakene fikk en tilfredsstillende løsning.

Den fjerde saken i denne gruppen gjaldt en henvendelse fra en av våre statsadvokater, som ga uttrykk for den oppfatning at de militære myndigheter ikke var strenge nok når det gjaldt å utelukke fra tjenesten vernepliktige på psykiatrisk/psykologisk grunnlag. Han mente at store fordeler ville oppnås for Forsvaret hvis mindreverdige soldater ble avvist straks, og ikke først etter at de hadde fått bevist sin mindreverdighet ved å begå nye forbrytelser. Etter hans oppfatning måtte det skapes et høyt nivå, slik at de med rent rulleblad kunne trives i tjenesten. Forsvarets virksomhet måtte ikke hemmes av unødige straffesaker.

Ombudsmannen orienterte statsadvokaten

om det meget omfattende og utmerkede arbeid som gjøres på denne sektor, og de forskjellige hensyn som gjør seg gjeldende i denne sak. Det ble konkludert med at statsadvokatens henvendelse ikke foranledige forføyninger fra Ombudsmannens side.

Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse.

Det er behandlet 69 saker samt 5 fra 1965 i denne gruppe. 17 saker gjaldt utsettelse med førstegangstjeneste. I 7 av disse sakene ble den tidligere avgjørelse endret slik at utsettelse ble gitt.

27 saker gjaldt utsettelse med en større eller mindre del av førstegangstjenesten. I 12 saker ble søknadene etter fornyet vurdering innvilget. I det overveiende antall saker (18) var skolegang eller andre former for utdanning anført som begrunnelse for søknaden. I 3 saker var det husbygging og de økonomiske forpliktelser i den forbindelse som ble anført som begrunnelse. I to saker skulle den vernepliktige tiltre som lærer ved skoleårets begynnelse. De to siste sakene gjaldt utsettelse på grunn av sykdom i hjemmet.

Som tidligere år er det skolegang og utdanning som anføres i de fleste saker om utsettelse med en resterende del av tjenesten. Ombudsmannen ga i fjorårets beretning uttrykk for at de militære myndigheter strakk seg så langt som mulig for denne gruppe saker. Det samme har vært tilfelle i år, men den vanskelige personellsituasjonen har nok ført til at saker som vanligvis ville blitt innvilget, er avslått.

I beretningen i fjor pekte Ombudsmannen på den store betydning det ville ha om man for alle utdanningsanstalters vedkommende kunne få «overført» et opptaksløfte til det første skoleår etter at man var ferdig med militærtjenesten. Forsvarsdepartementet ble i fjor anmodet om å ta saken opp med Kirke- og undervisningsdepartementet. Det foreligger foreløpig ingen avgjørelse.

29 saker gjaldt utsettelse med repetisjonsøvelser. Av disse er 7 søknader innvilget. I en sak har den oppsettende avdeling, ved sin oversendelse av saken til ankemyndigheten, gitt uttrykk for sin forbauselse over at Ombudsmannen finner det på sin plass å behandle søknader som er avslått ved førstegangsbehandling ved den oppsettende avdeling. Under henvisning til det store antall søknader antar avdelingen at det ikke kan være en farbar vei om samtlige avslåtte søknader skulle behandles på liknende måte. Etter den instruks som gjelder for Ombudsmannens

virksomhet kan, etter Ombudsmannens oppfatning, saker som gjelder klage over en avslått søknad om utsettelse med repetisjonsøvelse ikke uten videre avvises. Det store antall søknader om utsettelse ved hver eneste repetisjonsøvelse gjør at det bare i de tilfelle hvor velferdsgrunnene er meget tungtveiende er mulig å innvilge søknaden. Ombudsmannen har i praksis ingen mulighet for å skaffe seg kjennskap til alle de søknader som er sendt inn til den oppsettende avdeling, og har således heller ingen mulighet for å ta standpunkt til den avgjørelse som blir truffet i det enkelte tilfelle. Av den grunn må Ombudsmannens saksbehandling bli en annen og enklere enn den som vanligvis gjelder. Det Ombudsmannen kan gjøre i slike saker er å sørge for at oppsettende avdeling blir gjort kjent med nye opplysninger som kan ha betydning for avgjørelsen, sørge for at saken blir sendt frem til ankemyndigheten idet klageren ikke alltid er kjent med ankeadgangen, sørge for at klageren i de tilfelle hvor det er grunn til det får anledning til å få søknaden prøvet på ny etter fremmøte når avdelingen har den endelige oversikt over disponibelt personell.

Det synes som om antallet utsettelsessøknader i forbindelse med repetisjonsøvelser stadig øker. Dette gjelder også henvendelsene til Ombudsmannen. Det ble i fjor behandlet 13 slike saker, i år 29. Ombudsmannen har ikke forutsetninger for å ta standpunkt til om det er mulig å legge om repetisjonsøvelsene slik at de vanskelighetene som oppstår for personellet kan unngås. Det kan imidlertid være grunn til å vurdere nærmere fristen for innkallingen, og dette spørsmål har Ombudsmannen tatt opp med Forsvarsdepartementet. Fristen i dag er 2 måneder. Med de til dels store vanskeligheter som oppstår både for mannskapene og for arbeidsgiverne synes denne frist i mange tilfelle å være for kort. Myndighetene er relativt lang tid i forveien klar over hvilke repetisjonsøvelser som skal holdes, og det er så vidt Ombudsmannen kan se intet i veien for å sende forhåndsvarsel $\frac{3}{4}$ eller $\frac{1}{2}$ år før øvelsen skal holdes. Kunne varsel sendes i så god tid med pålegg om at den enkelte måtte ordne sine private forhold slik at de kunne møte, ville man sannsynligvis kunne redusere det store antall søknader vesentlig. For en dels vedkommende vil vanskelighetene oppstå forholdsvis kort tid før øvelsen. I slike tilfelle vil ikke varsel i god tid hjelpe. Det er imidlertid Ombudsmannens oppfatning at det for de flestes vedkommende dreier seg om personlige vanskeligheter som man med god tid vil kunne ordne opp i.

Opptjening, godskrivning etc.

Det er i denne gruppe behandlet 4 saker samt 1 fra 1965.

Ombudsmannen har i beretningene for 1964 og 1965 nærmere omtalt de klager som er mottatt over at korporaler innkalles til lengre repetisjonsøvelser enn de øvrige mannskaper. Ombudsmannen pekte i fjorårets beretning på at dette personell burde orienteres om sine fremtidige rettigheter og plikter ved beskjikelse til korporal under førstegangstjenesten. Ombudsmannen har også i år hatt slike henvendelser. Etter de nye bestemmelser om vernepliktige mannskapers økonomiske vilkår, vil korporalene nå få vesentlig høyere dagpenger under repetisjonsøvelser enn tidligere.

Spørsmålet om tjenestetidens lengde i Heimevernet ble tatt opp av en områdesjef på vegne av områdets tillitsmannsutvalg. I bestemmelsene om tjenestetiden i Heimevernet står det at tjenestetiden fastsettes til 50 øvingstimer eller inntil 8 dagers sammenhengende tjeneste. Det var i tillitsmannsutvalget tvil om hvordan bestemmelsene om 8 dagers sammenhengende tjeneste skulle forstås. Det ble hevdet at man i disse 8 dagene ikke kunne overskride et samlet timetall på 50. Områdesjefen opplyste at det ved slik sammenhengende tjeneste kunne bli vanskelig å beregne timetallet så nøyaktig. Han fant at bestemmelsene var uklare og at det var grunn til å få dette nærmere utredet.

Ombudsmannen tok saken opp med Generalinspektøren for Heimevernet. Generalinspektøren uttalte at det ville være svært uheldig om man ved sammenhengende øvelser skulle være henvist til å bruke stoppeklokke. Man har sett eksempler på at usikkerheten med hensyn til beregningsmåten har ført til dimitering midt under øvelsen og ellers på tidspunkter som har vært høyst uheldig øvelsesmessig sett. Generalinspektøren opplyste videre at denne usikkerhet har resultert i at enkelte områdesjefer har gått bort fra feltmessige øvelser eller manøvre som for å gi fullt utbytte må være av en viss varighet. Under slike øvelser må det hele tiden være en større eller mindre grad av beredskap som omfatter vakthold, patruljering, samband, vedlikehold av våpen, indretjeneste osv.

Etter Generalinspektørens oppfatning bør det på dette område gjelde den samme praksis som i de andre forsvarsgrener med en normaldag på 8 timer som utgangspunkt, uten at man er bundet av dette timetall under felttjeneste. Etter Ombudsmannens mening er det behov for klarere regler når det gjelder spørsmålet om den daglige tjenestetid under sammenhengende tjeneste.

Spørsmålet om lengden på den samlede tjenestetid i fred har vært tatt opp også i år, spesielt av personell som er overført til Heimevernet etter at de selv regnet med å være ferdig med sin fredstjeneste. Ombudsmannen regner med at dette nå er avklart etter det som er uttalt om saken i forbindelse med Forsvarsbudsjettet for 1967.

Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering.

Det er behandlet 38 saker samt 4 fra tidligere år i denne gruppe.

12 saker gjaldt overføring til Heimevernet av vernepliktige som avtjener ordinær førstegangstjeneste i Hæren. I to saker, hvor det etter Ombudsmannens oppfatning var grunnlag for slik overføring, ble søknadene innvilget.

Spørsmålet om overføring til Heimevernet etter 3 måneders rekruttskole ble omtalt i fjorårets beretning. Det er nå gitt nye retningslinjer for overføring til Heimevernet. Disse retningslinjer gjør det lettere å overføre mannskaper med tungtveiende velferdsgrunner til slik tjeneste.

Fem saker gjaldt overføring fra Nord-Norge til Sør-Norge.

I to saker ble søknaden om overføring innvilget, mens det i en sak ble funnet frem til en annen løsning som den vernepliktige var fornøyd med.

13 saker gjaldt overføring mellom avdelinger i Sør-Norge. I 8 av disse sakene ble søknadene innvilget.

Blant de øvrige saker i denne gruppe er det en del vernepliktige som har søkt om overføring til spesielle våpen eller forsvarsgrener før de har påbegynt førstegangstjenesten. I enkelte av disse sakene har det vært mulig å etterkomme søknadene.

I en sak ble det klaget over de retningslinjer som gjaldt for en bestemt gruppe personell ved uttak av mannskaper til Nord-Norge. Disse retningslinjer ble endret.

Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr.

Det er i år behandlet 3 saker samt ferdigbehandlet 3 fra 1965.

Ombudsmannen har i tidligere beretninger pekt på de vanskeligheter det skaper at beholdningene av uniformer og personlig utstyr for øvrig synes å være for små til å dekke behovet. Situasjonen synes ikke å ha bedret seg i 1966, og dette er kommet til uttrykk på flere tillitsmannskonferanser. I mars 1966 ble det fra Hærens overkommando gjennomført en midlertidig utleveringsstopp av en

rekke uniformsgjenstander. Det ble bl. a. inn-dratt 1 par enhetsstøvler, slik at mannskapene nå får utlevert bare 1 par. Det utleveres riktignok 1 par gummistøvler. Det er imidlertid mange former for tjeneste hvor gummistøvler ikke kan nyttes. Mannskapene er dermed henviset til å bruke det ene par med støvler, og i dårlig vær har de vanskeligheter med å få tørket støvlene fra den ene dagen til den andre. Treningsdrakt får mannskapene heller ikke utlevert. Dette gjelder for øvrig alle forsvarsgrener og går ut over den fysiske trening. Ved avdelinger som ikke har gymnastikksal og hvor all fysisk trening må foregå ute, må mannskapene i den del av året hvor de ikke kan drive trening i kort bukse, bruke det ordinære uniformsantrekk under fysisk trening.

Spørsmålet om penere permisjonsuniformer er reist ved flere tillitsmannskonferanser. Det er først og fremst stoffkvaliteten og snittet, spesielt i buksene, mannskapene ønsker forbedret.

Reparasjon av permisjonsskoene er fortsatt en sak som opptar mannskapene som er lite tilfreds med den ordning at de selv må betale reparasjoner. Ombudsmannen har tatt opp denne sak med departementet på ny. Departementet antar at man kan løse dette enten ved at man går over til den tidligere ordning, eller ved at man forsøker å bedre skoenes kvalitet slik at de holder hele tjenestetiden uten reparasjon. Dette er spørsmål departementet har tatt opp med Forsvarets intendantturnemnd. Noen avgjørelse foreligger ikke ennå.

Manskaper i Sjøforsvaret har gitt uttrykk for utilfredshet over den forskjell det er mellom Kystartilleriet og Marinen når det gjelder vasking av tøy. Kystartilleriets mannskaper som følger Hærens ordning, leverer inn sitt skittentøy og får rent igjen, mens Marinens mannskaper vasker sitt tøy selv. Ved avdelinger hvor begge kategorier personell er forlagt skaper dette problemer. Ombudsmannen har tatt denne saken opp med Sjøforsvarets overkommando som har lovet å finne frem til en ordning slik at mannskapene behandles likt.

Manskaper i Luftforsvaret har ved flere anledninger gitt uttrykk for ønske om avdelingsmerker. Dette er en sak Luftforsvarets overkommando arbeider med.

Forlegningsforhold.

Det er behandlet 3 saker samt 1 fra 1965. Ombudsmannen har ved flere anledninger pekt på de kummerlige forhold Hærens intendanturs skole- og øvingsavdeling arbeider under.

Denne avdeling skal nå flytte til Gardermoen flystasjon.

Ved Flesland flystasjon er det også dårlige forlegningsforhold for de vernepliktige mannskaper. Det er forlegningsmuligheter bare for en del av mannskapene. De øvrige mannskaper som er fra distriktet omkring flystasjonen får anledning til å bo hjemme. Det synes ikke på kort sikt å være noen mulighet for bedring av forlegningsforholdene, men spørsmålet er tatt opp i forbindelse med den generalplan for utbygging av stasjonen som nå er under utarbeidelse.

På to av årets tillitsmannskonferanser er det fremmet klager over forlegningsforholdene. Under SKN's konferanse ble det opplyst at man på et av fortene ikke hadde spisesal. Mannskapene var henvist til å innta sine måltider stående i en korridor. SK-sjefen lovt å se nærmere på forholdene under sin neste inspeksjon ved fortet.

På LKN's konferanse ble behovet for gymnastikksal og velferdsbygg på Bodø flystasjon tatt opp på ny. Det ble pekt på at stasjonen hadde «stått på liste» i 13 år for å få gymnastikksal. På grunn av værforholdene var det en stor del av året vanskelig å gjennomføre fysisk trening ute.

Når det gjelder forlegningsforhold for øvrig, viser Ombudsmannen til det som er uttalt under avsnittet Nemndas befaringer.

Kostholdet.

Det er behandlet en sak i denne gruppe. Det var tillitsmennene ved en av Luftforsvarets avdelinger som fremmet til dels kraftig kritikk over kostholdet. Under henvisning til at saken var behandlet i tillitsmannsutvalget uten at dette hadde ført til bedring, ba tillitsmennene om Ombudsmannens bistand. Da Ombudsmannen av de mottatte referater fra tillitsmannsmøtene ikke kunne se at saken var behandlet i utvalget, ble tillitsmennene anmodet om å ta saken opp i utvalget først.

Under Nemndas befaringer har kjøkkensjefer, proviantforvaltere og annet personell som har med kostholdet å gjøre, gitt uttrykk for at det stadig blir vanskeligere å holde seg innenfor kostoret.

Tjenesteforhold.

Det er behandlet 27 saker innen denne gruppe samt 2 fra 1965. Gruppen omfatter mange forskjellige forhold som det er naturlig å samle under denne overskrift. Ombudsmannen skal nedenfor referere enkelte saker som har en mer almen interesse.

Spørsmålet om militære sjåførers ansvar som førere av motorvogn sett i relasjon til

deres lydighetsplikt overfor en foresatts ordre, har vært aktuelt i flere saker i år. Fra en av Sjøforsvarets avdelinger fikk Ombudsmannen en henvendelse fra tillitsmannen hvor det ble opplyst at sjåførene i forbindelse med en øvelse var pålagt å kjøre to biler som sjåførene mente ikke var i forskriftsmessig stand. Tillitsmannen hadde tatt saken opp med avdelingen, som imidlertid hadde opprettholdt kjøreordren og hadde gitt beskjed om at sjåførene ville bli refset for ordrenektelse om de nektet å kjøre.

I en annen sak ga en sjåfør uttrykk for at han ikke hadde tilstrekkelig trening i å kjøre så tunge biler som avdelingen disponerte (2½ tonnere). Han følte seg høyst usikker bak rattet men ble til tross for dette beordret til å kjøre, idet avdelingen mente han hadde tilstrekkelig trening.

I flere tilfelle har sjåfører ved repetisjonsøvelser klaget over at de på grunn av slitsom tjeneste har vært for trette til å kjøre. Ordren om kjøring er imidlertid blitt opprettholdt, og i enkelte tilfelle har vedkommende befalingsmann sagt at han skal påta seg ansvaret for kjøringen.

De sjåfører som har kommet i en slik situasjon som foran nevnt er ytterst usikre på hvordan de skal forholde seg.

I bestemmelser om yringsfriheten innen Krigsmakten av 15. november 1945 heter det bl. a.:

«En skal merke seg at en ordre som er gitt må utføres selv om krigsmannen beklager seg over den, hvis den foresatte ikke fritar krigsmannen for å utføre ordren inntil klagen er avgjort eller hvis ordren ikke er i strid med norsk lov.»

I tilfelle som nevnt foran vil en ordre kunne være i strid med norsk lov eller bestemmelser gitt med hjemmel i loven. Den foran siterte bestemmelse synes ikke å være tilstrekkelig til å fjerne den usikkerheten som synes å herske i slike saker. Ombudsmannen har derfor tatt saken opp med Generaladvokaten. Saken er f. t. under utredning i Forsvarsstaben.

Ombudsmannen refererte i fjorårets beretning en sak angående «døping». Nemnda ga i den forbindelse uttrykk for den oppfatning at det burde iverksettes tiltak som satte en stopper for «døping» og liknende uheldig oppreden mannskaper imellom.

Forsvarssjefen har i et skriv til forsvarsgrensjefene av 1. april f. å. gjort oppmerksom på at den slags aktivitet kan virke skadelig for Forsvaret, og dessuten vil sette Forsvaret i et uheldig lys. Forsvarssjefen anmodet forsvarsgrensjefene å medvirke til at befalet

er særlig vaktsumme overfor tendenser til brutalitet blant de underordnede og at de sørger for å hindre at denslags forekommer.

Sjefen for Luftforsvaret har i skriv av 7. mai f.å. til sine kommandosjefer nedlagt et absolutt forbud mot alle former for «døping» og anmodet om at stasjonssjefene ble underrettet om dette.

En «døpesak» fra Sessvollmoen som ble viet bred oppmerksomhet i pressen synes, etter de opplysninger Ombudsmannen har mottatt, ikke å ha vært så alvorlig som man kunne få inntrykk av ved å lese avisreferatene.

I forbindelse med den revurdering av befalsmesseordningen som nå pågår, har Forsvarsdepartementet tatt opp spørsmålet om adgang til midlertidig beordring av kokker og hjelpemannskaper til befalsmesser, og har i den forbindelse bedt om Ombudsmannens syn på dette spørsmål. Ombudsmannen har fra tid til annen henvendelser fra menige mannskaper som har beklaget seg over at de er satt til arbeid i befalsmesser. Det synes som om mannskapene lettere reagerer mot denne tjeneste enn andre former for tjeneste hjelpemannskapene settes til.

Det har hittil vært anledning til å bruke vernepliktige hjelpemannskaper i befalsmesser ved «topper» i forpleiningsstyrken som følge av kurs, større øvelser etc. og når det ikke har vært mulig å få vikarer e.l. ved uforutsette fravær av messebetjening. Etter Ombudsmannens oppfatning ville det være urimelig om ikke en avdelingssjef i slike situasjoner skulle kunne benytte det personell han har til disposisjon til hjelpetjeneste. Særlig må dette være tilfelle om messedriften i fremtiden skal drives i statens regi. I departementets forslag til nye bestemmelser har man gått noe lenger enn tidligere. Utskrevne kokker og hjelpemannskaper vil etter forslaget også kunne nyttes i særlige tilfelle hvor hensynet til økonomiske og praktiske forhold gjør det nødvendig med en slik ordning på hel eller deltids basis over lengre tidsrom. Det er departementets forutsetning at beordringer til denne tjeneste skal fordeles på flere mannskaper så langt det er mulig, og fortrinnsvis på de mannskaper som har interesse og erfaring fra slik tjeneste.

Spørsmålet om tidspunkt for rosignal blir fra tid til annen tatt opp med Ombudsmannen. Det synes å skape en viss irritasjon at de forskjellige forsvarsgrener har forskjellige signallister. Særlig er dette merkbart på steder hvor det finnes avdelinger fra forskjellige forsvarsgrener, aller mest der slike avdelinger er forlagt i samme leir. En slik sak ble behandlet på siste tillitsmannskonferanse i Distriktskommando Østlandet som har tatt dette

spørsmål opp med Sjefsnemnda for Østlandet, som igjen forela saken for Forsvarssjefen. Forsvarssjefen har uttalt at forsvarsgrenenes gjeldende retningslinjer for signallister som hovedregel skal nyttes. Hvor to eller flere avdelinger fra forskjellige forsvarsgrener er forlagt i nærheten av hverandre og hvor forskjell i signallistene kan skape utilfredshet, kan imidlertid den lokale sjefsnemnd samordne bestemmelsene om rosignal o. l. for disse avdelinger.

Mulighetene for beskikkelse til korporal og visekorporal er en sak som også i år er tatt opp på tillitsmannskonferanser. Det er fra tillitsmennenes side pekt på at grenaderene legger beslag på mange av de korporalstillinger som ellers ville ha vært forbeholdt vernepliktige menige. På tillitsmannskonferansen i Luftkommando Nord-Norge mente tillitsmennene at vervede og menige mannskaper burde betraktes hver for seg i denne forbindelse og at hver kategori gis egne kvoter og eget utregningsgrunnlag.

Ombudsmannsnemnda pekte allerede i beretningen for 1961 på at dette kunne bli et forhold som skapte utilfredshet. Spørsmålet har da også senere med jevne mellomrom vært reist av mannskapene.

Permisjoner.

I beretningen for 1965 ble en rekke generelle permisjonsspørsmål omtalt. Det gjaldt langpermisjoner for mannskaper i Brigaden i Nord-Norge, 2 gratis permisjonsreiser for mannskaper med 15 måneders tjeneste, 2 gratis langpermisjonsreiser for elevene ved yrkesskolene, kostpenger under permisjon og permisjonsreiser med NSB.

Det er nå funnet frem til en tilfredsstillende løsning på spørsmålet om langpermisjoner for mannskaper med 15 måneders tjeneste og permisjonsreiser med NSB. Adgangen til utbetaling av kostpenger under permisjon er noe utvidet i forhold til tidligere. For de øvrige sakers vedkommende er det ikke foretatt noen endringer i gjeldende bestemmelser. Antall gratisreiser for yrkesskolenes elever stillet Forsvarsdepartementet i bero inntil Velferdsutvalgets delinnstilling forelå. Det er ennå ikke truffet noen avgjørelse i denne saken.

Ombudsmannen har i år behandlet 10 saker angående permisjon samt 3 saker fra i fjor. De fleste sakene gjelder klage over avslåtte søknader om velferdspermisjoner. I tre av sakene er avgjørelsene endret. Det synes å være grunn til å se nærmere på bestemmelsene om velferdspermisjon, idet praktiseringen av disse bestemmelser enkelte ganger fører

til uheldige resultater. Bestemmelsen om hvem som skal ansees for nærmest pårørende, synes å være noe for snau. Dette fører f. eks. til at det ikke gis velferdspermisjon til besteforeldres begravelse. Dette spørsmål har Ombudsmannen tatt opp med departementet. Saken har vært forelagt Hærens overkommando som bl. a. har uttalt:

«HOK er av den oppfatning at søknad om velferdspermisjon i forbindelse med dødsfall blant slektninger som vedkommende soldat har vært særlig nær knyttet til men som ikke kommer inn under fortolkningen «nærmeste pårørende» bør vurderes i hvert enkelt tilfelle.»

Departementet har sluttet seg til denne uttalelse og finner det rimelig at mannskaper som er nær knyttet til sine besteforeldre får anledning til å delta i deres begravelse, og går ut fra at Sjøforsvaret og Luftforsvaret vil praktisere bestemmelsene tilsvarende. En slik praktisering vil imidlertid etter Ombudsmannens oppfatning ikke løse alle problemer i denne forbindelse. Det blir mannskapenes sak å dokumentere den nære tilknytning og det er ikke så lett bortsett fra de tilfelle hvor vedkommende har bodd sammen med besteforeldrene. Det kan etter Ombudsmannens oppfatning også være grunn til å se nærmere på enkelte andre formuleringer i disse bestemmelser. Ombudsmannen er imidlertid kjent med at Velferdsutvalget, som nå arbeider med sin hovedinnstilling, vil ta opp dette. Ombudsmannen har derfor foreløpig ikke funnet grunn til å gjøre noe mer med saken.

Et spørsmål de vernepliktige mannskaper er meget opptatt av er en utvidet adgang til å gå sivilkledd under permisjon med adgang til å oppbevare sivile klær i leiren. Ikke minst har utviklingen i Danmark og til dels Tyskland satt fart i denne diskusjonen. Saken har vært tatt opp tidligere. Ombudsmannnemnda ga i beretningen for 1960 uttrykk for at den på grunn av de betenkeligheter de militære myndigheter den gang ga uttrykk for, ikke ville foreslå noen utvidelse av bestemmelsen men fortsatt ha saken under observasjon. Etter Nemndas oppfatning kan det i dag være grunn til å ta saken opp til ny vurdering for om mulig å finne frem til en prøveordning som kunne praktiseres en tid ved enkelte avdelinger.

Velferd.

Det er behandlet 3 saker i denne gruppe samt en sak fra 1965. To saker gjaldt økonomisk støtte til en vernepliktig. Nemnda har videre avgitt uttalelse om Velferdsutvalgets delinnstilling om mannskapenes økonomiske kår.

Det er Nemndas oppfatning at personellsituasjonen innen velferdstjenesten er vanskelig, og at det ved en rekke avdelinger mangler egnede lokaler for en effektiv velferdstjeneste. Nemnda har ikke funnet grunn til å ta disse saker opp generelt med myndighetene, idet den regner med at dette er ting Velferdsutvalget vil vie stor oppmerksomhet i sin hovedinnstilling.

Fra en av Sjøforsvarskommandoene ble spørsmålet om tildeling av midler til leie av lokaler til velferdsarrangementer tatt opp. Det ble i henvendelsen gjort oppmerksom på at avdelingen, som var henvist til å leie lokaler til sine arrangementer, måtte dekke denne leie av sine egne velferdsmidler uten at det ble tatt hensyn til dette ved fordelingen av disse midler. De avdelinger som har lokaler til slikt bruk vil derfor være bedre økonomisk stillet enn de øvrige. Avdelingen mente at slik lokalleie burde kunne dekkes over andre kapitler enn velferdskonto.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets velferdstjeneste som har fremmet et forslag til Forsvarsdepartementet om at leie av lokaler til velferdsformål for fremtiden skal belastes de respektive forsvarsgreners konto for leieutgifter. Departementet har ennå ikke tatt standpunkt til dette forslag.

På en del av årets tillitsmannskonferanser er det reist mer lokalpregede velferdsspørsmål som de respektive forsvarsgrener har tatt opp til behandling.

Kantiner.

Det er behandlet to saker om kantinetjenesten. Den ene gjelder klage over åpningstider, den andre er en klage over vareutvalg og kvalitet.

Kantinevirksomheten har vært drøftet på en del av årets tillitsmannskonferanser.

Som nevnt i innledningen har Ombudsmannnemnda i møte med styret for Statens kantiner drøftet forskjellige kantinespørsmål.

Disiplinærsaker.

Det er behandlet 13 saker samt to fra tidligere år i denne gruppe. Elve saker gjaldt klager over urettferdig behandling enten i forbindelse med selve refselsaken, ved valg av tidspunkt for soning, eller under soningen. Ombudsmannen har ikke i noen av sakene funnet at det er noe grunnlag for den fremsatte klage.

Ombudsmannen får av og til henvendelser fra mannskaper som hevder at de i forbindelse med en begjæring om anke i en refselsak er blitt truet med en strengere refselse enn den opprinnelig ilagte om anken ble opp-

rettholdt. Av de undersøkelser Ombudsmannen har foretatt i slike saker er det ikke mulig med sikkerhet å fastslå hva som er sagt under samtalen mellom soldaten og vedkommende befalingsmann. Etter Ombudsmannens oppfatning er det riktig at soldatene får orientering om fremgangsmåten ved anke, konsekvensene for soningen og eventuelt hva resultatet av anken kan bli. Det kan imidlertid være en fare for at en befalingsmanns altfor bestemte formodning om hva resultatet av ankebehandlingen kan bli oppfattes som et press for å få vedkommende til å trekke anken tilbake.

I beretningen for 1964 og for 1965 ble det redegjort for spørsmålet om virkningene av en permisjonsnektelse. På grunn av stedlige forhold får en slik refselse av og til karakteren av frihetsinnskrenkning, f. eks. at mannskapene ikke får bevege seg utenfor forlegningsbrakken, eller ikke får besøke kantinen fordi denne ligger utenfor det ytre leir-område. De undersøkelser som Generaladvokaten har foretatt i saken, viser en uensartet praksis når det gjelder soning av denne form for refselse.

Nemnda er, etter å ha behandlet dette spørsmål på ny, klar over at det er uheldig at man nytter forskjellig praksis. Et forsøk på å gjennomføre en ensartet praksis vil imidlertid ganske sikkert medføre at dette refselsesmiddel ikke blir brukt ved enkelte avdelinger, men erstattet av et strengere refselsesmiddel, noe mannskapene ikke ville være tjent med. Det er Nemndas oppfatning at den beste løsning er at det blir gitt direktiver om at det ved fastsettelsen av tidsrommet for permisjonsnektelse skal legges vekt på de lokale forhold som soningen skal skje under. Ombudsmannen har gjort Generaladvokaten kjent med Nemndas syn.

Adgangen til å besøke arrestantene ble tatt opp under en av Nemndas befaringer. I disiplinærreglementets pkt. 85 er det bestemt at arrestantene til bestemte tider kan motta besøk som er forenlig med god orden og som ikke volder fare for sikkerheten og når ikke tjenestlige hensyn er til hinder for det. Spørsmålet som ble reist var om det i henhold til denne bestemmelse kunne gjennomføres en fast besøkstid hvor de øvrige mannskaper kunne besøke arrestantene. En slik ordning har hittil ikke vært praktisert. Så vidt Ombudsmannen kjenner til har det bare vært praktisert en ordning med sporadiske besøk i tilfelle hvor det har vært spesielle grunner til det. Det har så vidt Ombudsmannen vet ikke vært meningen å etablere noen alminnelig besøksrett. Da bestemmelsen på dette punkt

er noe uklar, har Ombudsmannen tatt saken opp med Generaladvokaten.

Foranlediget av en klage til Ombudsmannen ble spørsmålet om anvendelse av uniformert militærpoliti til tjenesteoppdrag som nødvendiggjør besøk i mannskapenes hjem tatt opp med Forsvarsdepartementet.

I saken som lå til grunn for henvendelsen hadde en far klaget over at sønnens avdeling hadde benyttet seg av uniformert militærpoliti for å få bragt på det rene hvordan det forholdt seg med sønnens sykdom. Nærmere undersøkelser i saken viste at det var en underordnet befalingsmann ved avdelingen som hadde rekvirert militærpoliti for å få bragt på det rene om soldaten var for syk til å reise tilbake til sin avdeling. Faren mente at det i dette tilfelle kunne vært brukt en annen og mer skånsom fremgangsmåte. Ombudsmannen ga ham rett i dette.

I henvendelsen til departementet pekte Ombudsmannen på at folks reaksjon på besøk av uniformert politi, det være seg ordinært politi eller militært politi, er velkjent. Bekymringer om hva naboer og kjente vil tenke og tro i forbindelse med et slikt besøk er alminnelig. Besøk av militærpoliti i en familie hvor sønnen gjør militærtjeneste gir kanskje grunnlag for mer spekulasjon enn tilfelle er ellers. Ombudsmannen pekte videre på at man av hensyn bl. a. til Forsvarets goodwill burde ta hensyn til reaksjonen på slike besøk. Ombudsmannen uttalte også at det ville være en betryggelse om kompanisjefen selv, eller tilsvarende, treffer avgjørelsen i de tilfelle hvor det kunne være aktuelt med bruk av militærpoliti.

Departementet forela saken for overkommandoene som erklærte seg enig med Ombudsmannen i at det burde være en kompanisjef eller tilsvarende som traff avgjørelsen om bruk av militærpoliti. I Sjøforsvaret praktiseres dette, slik at det for fartøyenes vedkommende er nestkommanderende og for landstasjonene sjef, nestkommanderende eller stasjonsoffiser som rekvirerer militærpolitiets bistand. For Hærens vedkommende er det nå gitt bestemmelse om at anmodning om militærpolitiets bistand for fremtiden skal komme fra avdelingssjefen personlig.

Det er ellers departementets oppfatning at hovedregelen må være at militærpolitiet opptrer i uniform. Unntak må dog kunne gjøres hvor det på grunn av sakens natur er særlig ønskelig å vise konduite.

Forholdet mellom befal og menige.

Det er behandlet 3 saker hvor menige mannskaper har klaget over befalets opp-

treden. En sak foranlediget ikke forføyninger fra Ombudsmannens side.

I en sak fant Ombudsmannen at en sersjant hadde benyttet seg av uheldige og høyst upassende uttrykk under en samtale med klageren. Sersjantens opptreden burde normalt ha ført til en reaksjon fra overordnet myndighet. Klageren hadde imidlertid under en tidligere episode og ved enkelte andre anledninger opptrådt overfor sersjanten på en måte som virket provoserende. Ombudsmannen fant ikke grunnlag for spesielle tiltak i saken, men anmodet avdelingssjefen om å gjøre sersjanten kjent med Ombudsmannens syn på bruk av slike uttrykk som referert i saken.

En sak gjaldt befalets opptreden overfor en vernepliktig som ønsket å søke om overføring til vernepliktig sivilarbeid. Denne sak var viet bred omtale i dagspressen hvor det bl. a. ble hevdet at soldaten hadde vært utsatt for dårlig behandling og brevsensur. Etter en

Hæren	37	(36)	utvalg med 268 møter	(239)
Sjøforsvarets landstasjoner	25	(26)	» » 160 »	(174)
Fartøyer	15	(15)	» » 65 »	(67)
Luftforsvaret	27	(28)	» » 243 »	(272)
Total	104	(105)	utvalg med 736 møter	(752)

Tallene for 1965 i parentes.

Antall utvalg og møter er stort sett som i fjor. Det gjennomsnittlige møtetall er omtrent det samme, ca. 7 møter pr. utvalg.

Utvalgene har i år behandlet 4 376 saker (4 332) som fordeler seg slik på forsvarsgrenene:

Hæren	1 745	(1 631)
Sjøforsvarets landstasjoner ...	936	(930)
Fartøyer	265	(281)
Luftforsvaret	1 430	(1 490)

Det er behandlet omtrent det samme antall saker i år som i fjor. Antall saker tatt opp av sjefene viser en liten stigning, 1 411 saker i år mot i fjor 1 354. Av disse sakene gjelder 231 (224) orienteringer om forskjellige forhold i forbindelse med tjenesten.

Fordelingen på de enkelte saksområder ser slik ut:

1. Beordring, overføring m. v., dimittering	74	(74)
2. Kommandert tjeneste	445	(471)
3. Disiplinærsaker. Forholdet mellom befal og menige ...	39	(53)
4. Uniformer m. v.	370	(401)
5. Underbringelse m. v.	725	(654)
6. Kosthold og hygiene	506	(514)

omfattende undersøkelse av saken kom Ombudsmannen til at det intet var å bebreide befalet ved kompaniet i forbindelse med behandlingen av søknaden om overføring til vernepliktig sivilarbeid. Etter Ombudsmannens oppfatning hadde nestkommanderende ved kompaniet opptrådt uheldig under en samtale med klageren. Videre måtte kompanisjef og nestkommanderende bebreides for at en trykksakforsendelse fra Folkereising mot krig adressert til klageren ikke var kommet ham i hende.

Tillitsmannsordningen.

Tillitsmannsordningen synes også i år å ha virket stort sett tilfredsstillende. De nedenfor refererte opplysninger bygger på de referater fra tillitsmannsutvalgenes møter som er sendt Ombudsmannen til orientering. Disse referater skriver seg i det alt vesentlige fra de sentrale tillitsmannsutvalg.

7. Permisjoner m. v.	329	(307)
8. Kantinesektoren	99	(105)
9. Velferdssektoren	978	(1 016)
10. Idrettssektoren	117	(122)
11. Kommunikasjonssektoren .	137	(132)
12. Økonomiske forhold	61	(51)
13. Sosial- og sykesaker	54	(54)
14. Forsvarets skolesektor	1	(4)
15. Sivilopplæringen (fritids- og obligatorisk)	33	(19)
16. Tillitsmanns- og ombudsmannsordningen	177	(131)
17. Tjenestlige orienteringer gitt av sjefen	231	(224)

Saksfordelingen på den enkelte gruppe er stort sett som tidligere, og gir ikke grunnlag for spesielle kommentarer. De aller fleste saker som er tatt opp har funnet en tilfredsstillende løsning der dette har vært mulig. Det er i dag svært få tilfelle hvor sjefene ikke vil medvirke til å finne en løsning der hvor han har mulighet til det. Dette skulle vise at tillitsmennene tar opp saker det er grunn til å diskutere, og at sjefene er positivt innstillet til de sakene som tas opp. Dette tyder igjen på et godt samarbeid i utvalgene.

Repetisjonsavdelingene har i år sendt inn til Ombudsmannen referater fra 17 utvalg som

har avholdt 22 møter. Det er behandlet 127 saker. De største saksgruppene er følgende:

Beordring m. v.	5	saker
Kommandert tjeneste	13	»
Disiplinærsaker	0	»
Uniformer m. v.	17	»
Underbringelse m. v.	14	»
Kosthold m. v.	17	»
Permisjoner	16	»
Kantinesektoren	1	»
Velferdssektoren	22	»
Kommunikasjonssektoren	1	»
Økonomiske forhold	6	»
Sosial- og sykesaker	1	»
Tillitsmanns- og ombudsmannsordningen	1	»
Orienteringer om tillitsmanns- og ombudsmannsordningen	5	»
Tjenestlige orienteringer	8	»
Saker reist av tillitsmennene	91	»
Saker reist av formennene	36	»
Saker ikke løst i overensstemmelse med tillitsmennenes ønske	2	»

Som nevnt foran bygger orienteringene om utvalgenes virksomhet i det alt vesentlige på de referater fra de sentrale tillitsmannsutvalg som blir sendt til Ombudsmannen. Ombudsmannen får ikke referater fra de lokale (kompani og tilsv.) utvalgs møter. For å få rede på hvordan det arbeides på det lokale plan, har Ombudsmannen anmodet om nærmere opplysninger om de lokale utvalgs virksomhet. Femti avdelinger har svart. Ombudsmannen regner med at de fleste av de øvrige, på grunn av avdelingens størrelse og lokale forhold for øvrig ikke har etablert lokale utvalg.

Etter de opplysninger Ombudsmannen har fått er det på det lokale plan avholdt 927 møter og behandlet 3 281 saker.

Det er også i år holdt en rekke distriktsvise tillitsmannskonferanser. Følgende konferanser er holdt:

Distriktskommando Nord-Norge.
 Distriktskommando Trøndelag, sammen med Sjøforsvarskommando Trøndelag og Luftforsvarets avdelinger i Trøndelag.
 Sjøforsvarskommando Nord-Norge.
 Sjøforsvarskommando Vestlandet.
 Sjøforsvarskommando Østlandet.
 Luftkommando Nord-Norge.
 Luftkommando Sør-Norge, Rygge.
 Luftkommando Sør-Norge, Kjevik.

Distriktskommando Sørlandet og Distriktskommando Østlandet har av forskjellige grunner ikke fått anledning til å holde sine konferanser i år. Begge har imidlertid meddelt

at konferansene vil bli avvirket på nyåret 1967.

Konferansene er stort sett lagt opp på samme måte som tidligere. Ombudsmannen redegjorde i fjorårets beretning for et opplegg for opplæring av tillitsmenn. Ved flere av årets konferanser er en møtedag satt av til et møte for Ombudsmannen og tillitsmennene hvor nevnte opplegg gjennomgås og hvor man ellers diskuterer forskjellige saker som angår tillitsmennene og deres virksomhet. Disse møter har etter Ombudsmannens oppfatning vært positive.

Ombudsmannen skal nedenfor redegjøre for de felter det er gitt orientering om og de konkrete saker som er behandlet på konferansene:

Distriktskommando Nord-Norge.

Orienteringer:

Tillitsmanns- og ombudsmannsordningen.
 Kantinetjenesten.
 Mannskapenes økonomiske forhold.

Saker:

Tildeling av velferdsmidler.
 Velferds- og undervisningsbygg.
 Deltaking i militære Norgesmesterskap.
 Uniforms- og bekledningsspørsmål.
 Permisjoner.

Distriktskommando Trøndelag.

Orienteringer:

Tillitsmanns- og ombudsmannsordningen.
 Velferdstjenesten.
 Idrettstjenesten.
 Kantinetjenesten.
 Undervisningstjenesten.
 Feltpresttjenesten.

Saker:

Soldatherberge i Trondheim.
 Prisreduksjon på teater og kino i Trondheim.
 Skattelettelser første året etter militærtjeneste.
 Nye uniformer til mannskapene i Hæren.
 Justering av elevlønn ved militære forskoler.

Sjøforsvarskommando Nord-Norge.

Orienteringer:

Tillitsmanns- og ombudsmannsordningen.
 Økonomiske forhold under tjenesten og ved dimittering.
 Kantinetjenesten.

Saker:

Utlevering av treningsdrakter.
Spisesal på Sandsøy fort.
35 mm filmapparat til Sjøforsvaret.
Priser i Statens kantiner.
Særtilllegg for menige som utfører sam-
bandsfunksjon ved avsnittsstaber o.l.
Midler til leie av velferdslokaler.
Prioritet for vervede i fiskerioppsyn til tje-
neste på oppsynsskip.
Ombygging av skap i tidligere R-båter.

Sjøforsvarskommando Vestlandet.

Orienteringer:

Tillitsmanns- og ombudsmannsordningen.
Velferdstjenesten.
Undervisningstjenesten.
Kantinetjenesten.
Idrettstjenesten.

Saker:

Permisjonstransporter i Bergensområdet.

Sjøforsvarskommando Østlandet.

Orienteringer:

Tillitsmanns- og ombudsmannsordningen.
Forsvarets velferdstjenestes servicekontor.
Skipsautomasjon som fag i sivilopplærin-
gen.
Velferdsutvalgets innstilling.
Kantinetjenesten.

Luftkommando Nord-Norge.

Orienteringer:

Tillitsmanns- og ombudsmannsordningen.
Undervisningstjenesten.
Feltpresttjenesten.
Velferdstjenesten.
Idrettstjenesten.
Kantinetjenesten.

Saker:

50 pst. moderasjon på NSB.
Stønad til undervisning ved sivile skoler/
kurs.
2 gratis permisjonsreiser for mannskaper
med 15 måneders tjeneste.
Regulering av dagpenger.
Mangelen på menig personell i Luftforsva-
ret.
Beskikkelse til korporal og visekorporal av
menige.
Utlevering av treningsdrakter.
Utlevering av sokker og undertøy.
Kantinepriser.
Gymnastikksal/fritidsbygg Bodø flystasjon.
Samarbeide mellom tillitsmenn i årlige mø-
ter utenom tillitsmannskonferansene.
Reisedager ved dimisjon.

Luftkommando Sor-Norge, Rygge.

Orienteringer:

Tillitsmanns- og ombudsmannsordningen.
Velferdsutvalgets innstilling.
Undervisningstjenesten.
Feltpresttjenesten.
Kantinetjenesten.
Idrettstjenesten.

Saker:

Gratis såling av permisjonssko.
Sommeruniformer for menige.
Permisjonsuniform av nytt og bedre stoff.
Utvidet timetall for sivilundervisning.
Nikeutdannelse godkjent som kurs.

Luftkommando Sor-Norge, Kjevik.

Orienteringer:

Tillitsmanns- og ombudsmannsordningen.
Kantinetjenesten.
Presttjenesten.
Velferdstjenesten og Velferdsutvalgets inn-
stilling.

Saker:

Justering av signallister i Luftforsvaret.
Utsettelse av rosignal i sommerhalvåret.
Tillatelse til bruk av sivile klær under
kveldspermisjon i nærheten av tjeneste-
stedet.
Overføring til HV av velferdsgrunner.
Valg av tillitsmenn.

I fjorårets beretning redegjorde Ombuds-
mannen for en henvendelse til departementet
angående en bedre orientering om tillits-
manns- og ombudsmannsordningen på befals-
skolene og tilsvarende, slik at det lavere be-
fal skulle få bedre kjennskap til disse spørs-
mål. Forsvarsdepartementet har besvart
denne henvendelse slik:

«Ovennevnte sak har vært forelagt Hærens
overkommando som i skriv av 22. ds. har
uttalt seg slik:

«Orientering om tillitsmanns- og ombuds-
mannsordningen ved befalsskolene blir gitt
befalselevne i aspirantperioden. Ut over
dette gis det ikke spesielle leksjoner i emnet
i den teoretiske del av undervisningen.

Hærens overkommando har nærmere vur-
dert muligheten for eventuelt å innpasse
ytterligere orientering i befalsskolenes pro-
gram, men er kommet til at dette vanskelig
lar seg gjøre uten å fortrengte andre fag i
programmet eller å utvide tidsrammen for
gjennomføring av programmet.

Da HOK på nåværende tidspunkt ikke
finder det forsvarlig hverken å fortrengte
andre fag eller utvide tidsrammen, må den
orientering som gis befalselevne på dette
felt betraktes som tilfredsstillende.»

Forsvarsdepartementet har intet å bemerke til HOK's uttalelse.»

Nemnda anser dette for å være et viktig spørsmål, og går ut fra at departementet vil være oppmerksom på forholdet ved en eventuell senere omlegging av pensum for befals-skolene.

Det ble i beretningen i fjor redegjort for det opplegg til opplæring av tillitsmenn som var godkjent av Forsvarsdepartementet. Det tok noen tid før alle avdelinger hadde fått tilsendt det utarbeidede materiell. Etter hvert er imidlertid virksomheten kommet i gang, og opplegget er nå gjennomført ved en lang rekke avdelinger. Av de uttalelser som er kommet til Ombudsmannen, synes det å fremgå at opplegget har svart til hensikten og at tillitsmennene har vist stor interesse.

Økonomiske forhold.

I fjorårets beretning ble en rekke generelle økonomiske saker behandlet. En del av disse er nå løst. Når det gjelder tjenestetillegg for elevene ved yrkesskolene, de militære forskoler og Forsvarets gymnas er det ennå ikke truffet noen avgjørelse. Det har etter Ombudsmannens oppfatning tatt urimelig lang tid å behandle denne saken. Som en midlertidig løsning har Lønns- og prisdepartementet bestemt at elever ved yrkesskolene med virkning fra og med skoleåret 1966/67 skal utbetales tjenestetillegg som for utskrevne mannskaper bestemt. Elever med visekorporal/korporals grad utbetales tjenestetillegg som fastsatt for disse grader.

Ombudsmannen har i år behandlet 19 saker angående økonomiske spørsmål samt 6 saker fra tidligere år. Åtte saker gjaldt klager over manglende eller for små familie- og forsørgertillegg. Samtlige saker var imidlertid behandlet og avgjort overensstemmende med gjeldende regler. Fem saker gjaldt krav om erstatning for økonomisk tap på grunn av militærtjeneste. Etter Ombudsmannens oppfatning forelå det ikke grunnlag for erstatning i noen av sakene.

Tillitsmennene ved Danorbataljon XX har tatt opp spørsmålet om forhøyelse av utenlandstillegg for norske FN-soldater. Saken er under utredning i Forsvarsdepartementet.

En soldat som skulle påbegynne sine studier etter endt militærtjeneste klager over at han ikke fikk dekket halvparten av immatrikuleringsavgiften slik det etter hans oppfatning var vanlig. Ombudsmannen hadde intet å bemerke til avgjørelsen, idet delvis dekning av avgiften bare skjer i de tilfelle hvor vedkommende soldat under militærtjenesten enten gjennomgår kurs eller annen

undervisning med henblikk på å avlegge forberedende prøve eller følger forelesninger i fritiden. Dette var ikke tilfelle i nærværende sak.

En del av elevene ved Hærens ingeniørskole som tidligere hadde gått Forsvarets forskole mente at de under befalsutdannelsen hadde krav på to gratis hjemreiser. De hevdet at det i en skriftlig overenskomst mellom elevene og forskolen het at de under forskoletiden og befalsopplæringen ville få to gratis hjemreiser. De mente seg derfor ikke bundet av de nye bestemmelser om at befalelevne bare skulle ha en gratisreise. HOK opplyste at det ikke forelå noen skriftlig overenskomst. Elevene hadde fylt ut vanlige søknadsblanketter, videre hadde de kvittert for at de kjente de forpliktelser som følger med å ta forskolen. I brosjyren om forskolen sto det heller intet om betingelsene for befalsskoleelever. HOK hevdet at elevene ikke hadde krav på to gratisreiser, og departementet erklærte seg enig med HOK. Ombudsmannen hadde intet å bemerke til avgjørelsen.

Spørsmål om utbetaling av forsørgertillegg i de tilfelle hvor to eller flere brødre gjør sin militærtjeneste samtidig har vært tatt opp med myndighetene på bakgrunn av en konkret sak. Forsvarsdepartementet antok at det i visse tilfelle ikke var noe til hinder for at to brødre kunne utbetales forsørgertillegg som forsørger av sin mor, f. eks. under forutsetning av at det er legitimert at det utvilsomt foreligger et forsørgerforhold for begge brødrene.

Da det synes å herske en viss uklarhet, ble saken tatt opp med Lønns- og prisdepartementet både av Riksrevisjonen og Forsvarsdepartementet. Riksrevisjonen antok at man i et slikt tilfelle bare kunne utbetale ett regulativbeløp. Lønns- og prisdepartementets uttalelse foreligger ikke ennå.

Forskjellige økonomiske problemer er drøftet på en del av årets tillitsmannskonferanser. Disse drøftelser fant imidlertid sted før nyordningen fra 1. januar 1967 var kjent. Det er derfor ikke grunn til å gå nærmere inn på disse forhold i beretningen.

Sykesaker.

Det er behandlet 22 saker samt 5 fra 1965. Tre saker gjaldt spørsmål fra foreldre som var i tvil om deres sønner hadde fått tilstrekkelig legebehandling. Ingen av sakene foranlediget forføyninger fra Ombudsmannens side. I en sak viste det seg at avdelingen ikke hadde fulgt gjeldende bestemmelser om melding til pårørende i forbindelse med sykdom. Avdelingen beklaget dette og innskjerpct bestemmelsene.

Tolv saker gjaldt spørsmål om forskjellige økonomiske forhold i forbindelse med sykdom/skade under militærtjeneste eller umiddelbart etter at tjenesten var avsluttet. I 6 av disse sakene, som ikke tidligere var behandlet av sentrale myndigheter, ble resultatet at vedkommende fikk økonomisk støtte.

En avdelings leiravis inneholdt en melding om at en delvis sykmeldt soldat var tvunget til å være med på en utmarsj. Utmarsjen var blitt for anstrengende for ham, slik at han falt sammen da han kom tilbake til leiren og samme kveld måtte kjøres i ambulanse til leirens sykestue. Nærmere undersøkelse i saken viste at det ikke var noe grunnlag for meldingen, som skyldtes løse rykter som verserte i leiren.

Tillitsmannsutvalget ved en av Hærens avdelinger tok opp spørsmålet om en bedre trygdeordning for mannskapenes pårørende. Det ble pekt på at utgifter til lege og medisiner som ikke dekkes av trygdekassen kunne bli en ganske stor utgiftspost for hustru og barn og vanskelig å dekke av det ordinære familietillegg. Ombudsmannen har tatt denne saken opp med Forsvarsdepartementet, og Forsvarets sanitet foretar undersøkelser i saken.

Ombudsmannen har overfor Forsvarsdepartementet pekt på behovet for regler om ansvarsforhold og saksbehandling i forbindelse med sykdom/skade som norsk militærpersonell pådrar seg under FN-tjeneste.

Ombudsmannen pekte på at norsk personell som omkommer eller blir invalide under FN-tjeneste er forsikret for inntil US \$ 15 000. Denne forsikring får imidlertid ingen betydning i tilfelle med en tidsbegrenset sykdom/skade som ikke medfører døden eller varig invaliditet. Saken synes særlig å være aktuell for vernepliktige befalingsmenn og menige mannskaper, idet Ombudsmannen går ut fra at fastlønte befalingsmenn i FN-tjeneste får lønn under sykdom etter de vanlige regler som gjelder for personell som tjenestgjør i Norge. Også for fastlønt personell har imidlertid saken interesse, idet sykdom/skade påført under tjenesten kan føre til økonomisk tap ved at visse tillegg m. v. faller bort. Mangler på konkrete retningslinjer synes også å føre til en omfattende og langvarig behandling av slike saker.

Under behandlingen av dette spørsmål er Forsvarsdepartementet kommet til at det er behov for en brosjyre i likhet med den Forsvarets sanitet har utarbeidet for utskrevne korporaler og menige, «Hva tilkommer vi av stønad under sykdom». Et forslag til slik brosjyre er utarbeidet. Den inneholder opplysninger om de særbestemmelser i syketrygd-

loven som gjelder, sykelønn, stønad til legehjelp, medisiner, reisegodtgjøring og tannbehandling under tjeneste, stønad — erstatning fra FN, stønad ved langvarig sykdom, billighetserstatning etter dimittering.

Sosiale saker.

Det er behandlet to saker i denne gruppe. Den ene gjaldt fritakelse for kommuneskatt i forbindelse med FN-tjeneste. Klageren manglet tre dager på ett års tjeneste og kom således ikke inn under de særlige bestemmelser om skattelettelse som kan innrømmes i slike tilfelle. Klagerens kommune henviste ham til Forsvaret som måtte være ansvarlig for at tjenesten ikke ble av ett års varighet. Finansdepartementet fant det urimelig at vervet personell som hadde truffet frivillig avtale om tjenestgjøring ved FN-styrkene ikke i skattemessig henseende kom i den stilling de hadde regnet med da avtalen ble inngått. Departementet var oppmerksom på at personellet selv var helt uten innflytelse på senere disposisjoner som kan forkorte tjenestetiden til under ett år. Departementet hadde derfor intet å bemerke til at klageren ble ettergitt kommuneskatt i henhold til skattebetalingslovens § 41. Det ble skaffet til veie attestasjon fra Danor Bn XVIII om at klageren manglet 3 dager på ett års tjeneste og at avkortingen skyldtes forskyvninger i rotasjonstransportene på grunn av flyselskapenes kapasitet og koordinasjon av de skandinaviske transportene. På dette grunnlag ble klageren anbefalt å ta saken opp igjen med kommunen.

Den andre saken gjaldt en klage over oppsigelse på grunn av militærtjeneste. Det gjaldt en arbeidsavtale i fiskeflåten. Ombudsmannen var i tvil om lov av 29. mars 1940 om forbud mot oppsigelse på grunn av militærtjeneste kunne komme til anvendelse. For det første hadde klageren avmønstret den 7. august, mens han først påbegynte sin militærtjeneste den 14. september. Videre heter det bl. a. i overenskomsten mellom Fiskebåtrederens Forbund og Fiskernes organisasjoner at mannskapene forhyres bare for en tur ad gangen og at arbeidsforholdet opphører ved sesongens slutt uten oppsigelse. Under saksbehandlingen ble klageren tilbudt jobb på et annet av rederens fartøyer, og han ble anbefalt å godta tilbudet.

Under tillitsmannskonferansen for alle tre forsvarsgrenene i Trøndelag ble spørsmålet om skattelettelse det første året etter at man var ferdig med militærtjenesten tatt opp. Begrunnelsen for dette var at man etter et års militærtjeneste uten særlige inntekter utover familietillegg var i en vanskelig økono-

misk situasjon som kunne rettes opp igjen om en vesentlig del av inntektene ble helt eller delvis fritatt for skatt.

Ombudsmannsnemnda har diskutert denne saken, men har ikke funnet noe grunnlag for å foreslå lettelser i beskatningen av den ordinære inntekten etter at man er ferdig med militærtjenesten. Velferdsutvalget, som skulle vurdere menneskapenes økonomiske og sosiale kår under og etter tjenesten, har heller ikke fremmet noe slikt forslag.

Det som først og fremst skaper problemer for menneskapene er at de i tillegg til skatt av årets inntekt også må betale skatt av det familietillegg de fikk utbetalt under første-gangstjenesten. På denne måten får de en ekstra hard skattebelastning det første året etter militærtjenesten. Et annet forhold det er grunn til å legge vekt på i denne forbindelse er at noen kommuner ettergir skatt på familietillegget, mens andre krever den betalt. Av den grunn blir byrdene ulikt fordelt avhengig av hvor man bor.

Av de grunner som er nevnt foran bør det vurderes på ny om det kan gjennomføres endringer slik at familietillegget fritas for beskatning helt eller delvis.

Forsvarets skolevirksomhet.

Det er behandlet 7 saker som bl. a. gjaldt frabeordning fra skoler og kurs, opptaksregler, valg av spesialfelt og manglende muligheter for å fullføre påbegynt utdanning. Ingen av sakene er av en slik art at det er grunn til å omtale dem nærmere.

Vervet personell.

Det er behandlet 11 saker i denne gruppe. To saker gjaldt spørsmål om å bli løst fra vervingskontrakten. I den ene saken ble den vervede løst fra kontrakten, mens Ombudsmannen i den andre saken gjorde vedkommende kjent med at overkommandoens avslag måtte påankes til Forsvarsdepartementet før Ombudsmannen eventuelt kunne ta opp saken.

En del vervede matroser og fyrbøtere klaget over at for en bestemt periode hadde de ikke fått den tjeneste de var forespeilet ved vervingskontraktens inngåelse. Etter Ombudsmannens oppfatning kunne det ikke være tale om kontraktsbrudd fra Forsvarets side. I kontraktene var det tatt et uttrykkelig forbehold om endringer i tjenestevilkårene når forholdene, som i dette tilfelle, gjorde det nødvendig.

Tre vervede matroser klaget over at de ikke var gitt den utdanning med sivil kompetanse som var lovet dem i de avisannonser

om verving de hadde sett. Nærmere undersøkelse viste at de annonser det var henvist til hadde stått i avisene først 1½ år etter at de vervede hadde undertegnet kontrakten. Det var etter Ombudsmannens oppfatning på det rene at det tilbud om utdanning som var gitt i annonsene, ikke uten videre kunne kreves gjort gjeldende for tidligere inngåtte kontrakter.

Ombudsmannen har gjort Forsvarsdepartementet oppmerksom på engasjert befals og vervede meniges forhold til arbeidsledighetsstrygden. I henhold til lov av 28. mai 1959 om arbeidsledighetstrygd § 2 pkt. 14 er følgende unntatt fra lovens bestemmelser:

«— den som går inn under lov om offentlige tjenestemenn av 15. februar 1918. Likeledes er undtatt andre personer ansatt i statskommunal- eller fylkeskommunal tjeneste når de er sikret full lønn under sykdom i minst 3 mnd. Departementet kan åpne adgang til trygdeplikt for personer nevnt i første og annet ledd i dette punkt.»

Denne bestemmelse fører til at engasjert og vervet personell som etter en viss tjenestetid får lønn under sykdom, bare betaler premie til arbeidsledighetstrygden i den delen av sin tjenestetid hvor lønn under sykdom ikke utbetales. Dette vil ofte føre til at vedkommende når han slutter i Forsvaret ikke har betalt premie til arbeidsledighetstrygden i det antall uker loven forutsetter for å få utbetalt trygd. Ombudsmannen har hatt til behandling en sak for en grenader som i løpet av vervingsperioden bare hadde betalt premie til arbeidsledighetstrygden i 17 uker. Etter at vervingsperioden var ute hadde han vanskeligheter med å skaffe seg arbeid på sitt hjemsted, men han fikk ikke utbetalt hverken arbeidsledighetstrygd eller annen form for støtte som loven hjemler.

Forsvarsdepartementet har opplyst at dette har vært drøftet med Arbeidsdirektoratet tidligere. Saker i nær tilknytning til dette spørsmål som er av interesse for videre arbeid med saken, er fortsatt til behandling i Arbeidsdirektoratet. Departementet avventer resultatet av denne behandling.

Befalssaker.

Det er behandlet 59 saker samt 11 fra i fjor. Tretten saker gjaldt økonomiske spørsmål som lønnsforhold, pensjonsforhold, krav på forskjellige former for tillegg etc. I 4 saker ble den tidligere avgjørelse endret, mens 2 saker ikke er avgjort ennå.

Seks saker gjaldt utsettelse med repetisjonsøvelser. I 4 saker ble søknadene om utsettelse innvilget. Av de saker Ombudsmannen har hatt til behandling synes det å

fremgå at det hersker en viss uklarhet om tjenesteplikten blant det personell som under førstegangstjenesten fikk tvungen befalsopp-
læring.

Syv saker gjaldt klager over oppsigelse av engasjert befall som ikke fyller de betingelser om alder og tjenestetid som er fastsatt for å få fast ansettelse. Dette personell, som kan ha relativt lang tjeneste i Forsvaret, har det vanskelig. De har ikke lett for å skaffe seg sivile stillinger. Boligproblemene og en rekke andre vanskeligheter melder seg. Departementet har satt 1. april 1967 som siste frist for å fratruke tjenesten for det personell som er over 35 år og har 10 års tjeneste. Etter det som er uttalt av Militærkomitéen i budsjettinnstillingen, går Ombudsmannen ut fra at departementet vil se på saken på ny.

Forskjellige boligspørsmål er reist i 7 saker. To av sakene gjaldt adgang til fremleie av Husbankfinansierte leiligheter for den tid eieren er beordret til tjeneste i annet tjenestedistrikt. Dette er en sak av meget stor betydning for befalet, og det vil bli det i enda høyere grad når beordringssystemet blir gjennomført fullt ut.

En av forutsetningene for Husbankens bevilgning av nedskrivningsbidrag/stønadslån/tilleggs-lån til et boligbyggelag er at innehaverne av de andeler eller aksjer som gir leierett i lagets bygg til enhver tid bebor de tilknyttede leiligheter. Blir denne forutsetning ikke oppfylt, anser Husbanken seg berettiget til å kreve nedskrivningsbidraget/stønadslånet/tilleggs-lånet helt eller delvis innfridd. Det påhviler lagets styre å påse at forutsetningene for lånebevilgningene blir etterfulgt.

Husbanken vil vanligvis ikke ha noe å bemerke til at styret i et borettslag uten å forelegge saken for Husbanken, godkjenner fremleie av lagets leiligheter for et tidsrom av inntil 2 år når det finner at det foreligger særlige grunner som tilsier at slik godkjenning bør gis. Er styret i tvil om slike grunner foreligger, bør saken forelegges Husbanken. Blir det spørsmål om fremleie utover to år, må saken forelegges Husbanken.

Som hovedregel vil banken som betingelse for å kunne godkjenne slik fremleie forlange innbetalt en forholdsvis del av nedskrivningsbidraget/stønadslånet/tilleggs-lånet. Forholdene kan imidlertid ligge slik an at Husbanken etter en konkret vurdering finner å burde samtykke i fremleie også utover to år uten å kreve slik innbetaling.

Praktisering av disse retningslinjer kan få meget alvorlige økonomiske konsekvenser for befalet. Bare i de færreste tilfelle vil en beordring utenfor hjemstedet gjøres gjeldende

for mindre enn 2 år. Uansett om vedkommende befalingsmann står på søknadssystem eller beordringssystem har han ingen garanti for at han beordres tilbake til sitt hjemsted etter beordringsperiodens slutt. Dette kan føre til at han enten må sende sin familie tilbake til hjemstedet, betale tilbake helt eller delvis nedskrivningsbidrag/stønadslån/tilleggs-lån eller selge sin leilighet. Uansett hvilket alternativ han velger vil det skape meget alvorlige økonomiske vanskeligheter.

I den ene saken Ombudsmannen har behandlet hadde vedkommende offiser tjenestgjort utenfor hjemstedet i 6 år. Han hadde fått en absolutt siste frist for tilbakeflytting til 1. mai 1966. I motsatt fall ville nedskrivningsbidraget bli krevd innfridd. Denne saken løste seg tilfredsstillende ved at vedkommende ble beordret tilbake til sitt hjemsted.

I den andre saken hadde leiligheten vært fremleiet i to år, og ytterligere fremleie ble nektet. Etter henvendelse bl. a. fra Forsvarsdepartementet samtykket Husbanken i ytterligere ett års fremleie, men borettslaget nektet og det ble satt en frist for avvikling av leieforholdet. Borettslaget foreslo at leieforholdet skulle sies opp, men at vedkommende offiser skulle få beholde sin gamle OBOS-ansiennitet slik at han kunne søke om ny leilighet når han kom tilbake.

På bakgrunn av disse sakene henstilte Ombudsmannen til Forsvarsministeren å ta spørsmålet opp med Kommunaldepartementet, idet Ombudsmannen fant det urimelig at befalet i tillegg til alle de andre vanskeligheter et skifte av tjenestested medfører, også skulle få problemer av denne art på grunn av retningslinjer som ikke tok hensyn til befalets spesielle tjenesteforhold. Forsvarsdepartementet arbeidet på det tidspunkt allerede med saken, blant annet etter henvendelse fra to av befalets organisasjoner.

Husbanken har senere meddelt at befall som er beordret uten søknad normalt vil kunne regne med bankens dispensasjon for fremleie av sin bolig for en periode på opptil 4—5 år. For leiligheter i borettslag vil imidlertid vedkommende styres godkjenning måtte innhentes.

Dette innebærer bare en delvis løsning av problemet. For det første vil befall med leilighet i borettslag være avhengig av styrets samtykke. Styret kan som i den foran refererte sak nekte å samtykke. For det andre vil befall på søknadssystemet som må skaffe seg kvalifiserende tjeneste fortsatt normalt bare få tillatelse for fremleie i 2 år. Ombudsmannen håper derfor Forsvarsdepartementet fortsatt vil arbeide med saken med sikte på

å finne frem til en løsning som tar hensyn til befalets spesielle tjenesteforhold og de alvorlige følger dette kan få for den enkelte.

Spørsmålet om beregning av plikttjeneste i forbindelse med utdannelse på Forsvarets bekostning ble reist av en sersjant som hadde gjennomgått utdannelse ved Oslo Tekniske skole. Han hadde fått meddelelse om at plikttjenesten var det dobbelte av skoletiden. Den effektive skoletid var 20 måneder, og sersjanten mente at plikttjenesten skulle være 40 måneder. De militære myndigheter regnet imidlertid skoletiden fra den dag han begynte på skolen og til den dag han var tilbake i tjeneste, i alt 22 måneder slik at plikttjenesten ble 44 måneder. Ferie og tjeneste mellom skoleårene ble regnet som skoletid i relasjon til bestemmelsene om beregning av plikttjeneste.

Klageren opplyste at han mellom skoleårene bl. a. hadde 1 måneds tjeneste i sin gamle stilling. Han fant det urimelig at denne tid sammen med ferien skulle regnes med i skoletiden og fordobles ved beregning av plikttjeneste. Ombudsmannen var enig i dette syn og tok saken opp med Forsvarsdepartementet, som imidlertid ikke fant grunn til å endre den tidligere avgjørelse.

Spørsmål om befalets anledning til bierverv ble reist av en privat sjåførlærer på et av Forsvarets garnisonssteder. Sjåførlæreren pekte på at fast ansatt befal drev sjåførlærervirksomhet i sin fritid. I sitt svar på henvendelsen uttalte Ombudsmannen at den eneste generelle bestemmelse som innskrenker sivile og militære embets- og tjenestemenns adgang til å

inneha private bierverv er lønnsregulativets § 15, som imidlertid bare gjelder embets- og tjenestemenn i sjefsregulativets klasse 4 eller høyere. Tjenestemenn i lavere lønnsklasser har anledning til å inneha bierverv. Dette er også forutsatt i Bistillingsutvalgets innstilling så sant dette ikke hemmer eller sinker deres ordinære arbeid. Ombudsmannen gjorde videre oppmerksom på at det for visse grupper tjenestemenn, f. eks. i politiet, telegrafverket og tollvesenet er gitt bestemmelser som i noen grad innskrenker adgangen til å inneha bierverv, men at Forsvarsdepartementet ikke hadde funnet grunn til å gi slike særbestemmelser selv om det også her var en klar forutsetning at arbeidet i fritiden ikke måtte gå ut over tjenestens utførelse. Ombudsmannen konkluderte med at den kjørelærervirksomhet de nevnte befalingsmenn utøvde etter Ombudsmannens oppfatning ikke var i strid med de generelle prinsipper og regler som gjelder for statstjenestemenns rett til å drive privat virksomhet i fritiden.

Sivilt personell i Forsvaret.

Det er behandlet 19 saker samt 3 fra tidligere år. Åtte saker gjaldt forskjellige lønsspørsmål. Ingen av sakene ga grunn til forføyninger fra Ombudsmannens side. To saker gjaldt oppsigelser. Ombudsmannen har ikke funnet noe å bemerke til avgjørelsene i disse saker. De øvrige sakene i denne gruppe gjaldt forskjellige spørsmål i forbindelse med tjenesten. Ingen av sakene er av en slik art at det er grunn til å omtale dem i beretningen.

Ombudsmannsnemndas befaringer.

Ombudsmannsnemnda har i år besøkt 21 avdelinger i løpet av 17 reisedager etter følgende program:

20.—27. mars:

Banak flystasjon.
Garnisonen i Porsanger.
Garnisonen i Sør-Varanger.
Luftforsvarets stasjon Høybuktknoen.
Luftforsvarets stasjon Vardø.
Luftforsvarets stasjon Honningsvåg.
Luftforsvarets stasjon Kautokeino.

11. mai:

Hærens intendanturs skole- og øvingsavdeling, Jessheimleiren.

7.—10. juni:

Værnes flystasjon.
Trøndelag dragonregiment nr. 3, Rinnleiret.

Infanteriets øvingsavdeling nr. 3, Steinkjersannan.

Gruppe Agdenes.

Ørland flystasjon.

Luftforsvarets stasjon Gråkallen.

Den militære forskole, Trondheim.

Persaunet leir.

24. august:

Gardermoen flystasjon.

12. oktober:

Forsvarets forskningsinstitutt og Luftforsvarets forsyningskommando, Kjeller.

7.—9. desember:

Infanteriets skole- og øvingsavdeling, Heistadmoen.

Ingeniørvåpnets skole- og øvingsavdeling, Hvalsmoen — Eggemoen.

Hærens våpentekniske korps skole- og øvingsavdeling, Helgelandsmoen.

Under disse befaringer har Nemnda hatt samtaler med følgende høyere militære sjefer: Sjefen for Distriktskommando Nord-Norge, generalmajor Strande.

Sjefen for Distriktskommando Trøndelag, generalmajor Paus.

Sjefen for Luftforsvarets forsyningskommando, generalmajor Christie.

Sjefen for Finnmark landforsvar, oberst Solum.

Sjefen for Trøndelag dragonregiment nr. 3, oberst Larsgård.

Sjefen for Sjøforsvarskommando Trøndelag, kommandør Stenrød.

Stasjonssjefen på Gardermoen, oberst Steffen Olsen.

Sjefen for Ingeniørvåpnets skole- og øvingsavdeling, oberst Holmern.

Sjefen for Hærens våpentekniske korps skole- og øvingsavdeling, oberst Dale.

Når det gjelder programmet for befaringene, viser Nemnda til det som er sagt foran under innledningen.

Banak flystasjon.

Forlegningsforholdene er stort sett tilfredsstillende, men de nåværende bygninger dekker ikke stasjonens behov for plass. Mannskapene, som for en stor del kom fra Sør-Norge, fant seg vel til rette ved stasjonen. Det var imidlertid tillitsmennenes oppfatning at mannskapene burde ha flere gratis permisjonsreiser i den tiden de er forlagt så langt fra hjemmet. Tillitsmennene mente at en utvidet adgang til å komme hjem på permisjon ville føre til at langt flere av mannskapene ville søke seg til Finnmarksavdelingene.

Statens kantiner driver ikke virksomhet ved denne avdeling. Mannskapene hadde selv satt i gang kantinedrift og dette gikk stort sett bra. Til tross for relativt beskjeden omsetning ga virksomheten et overskudd som ble brukt til finansiering av velferdstiltak av forskjellig slag.

Garnisonen i Porsanger.

Det er Nemndas oppfatning at forholdene for mannskapene ved denne avdeling er vesentlig annerledes og vanskeligere enn tidligere. Før var mannskapene, bortsett fra en mindre leiravdeling, ved avdelingen i en 3 måneders rekruttskole. Den isolerte beliggenhet, de store avstander og små muligheter for avveksling fikk den gang ikke så stor betydning. I dag skal en stor del av mann-

skapene, etter å ha gjennomført en 3 måneders rekruttskole, tilbringe resten av sin tjenestetid, 9 måneder, ved denne isolerte avdeling. Oet er tydelig at dette kan by på adskillige vanskeligheter. Generaladvokaten har således uttalt at de disiplinære forhold ved avdelingen har gitt grunn til bekymring. Under Nemndas besøk ble det opplyst at 90 pst. av refselsene gjaldt overtredelse av permisjonsbestemmelsene. Tillitsmennene fortalte at mannskapene veloverveiet tok et ulovlig fravær og den refselse som fulgte. Fordi det var så lite å ta seg til i fritiden, spesielt i vinterhalvåret, fant de ut at det ikke spilte så stor rolle om de satt i arresten istedenfor på forlegningsrommet. Man kan nok ved skjerpede refselsler få slutt på det ulovlige fravær, men dette er etter Nemndas oppfatning ingen heldig løsning. Man burde i stedet bl. a. gjennomføre en lempeligere permisjonsordning enn den som er vanlig. Spesielt burde mannskapene få hyppigere anledning til lang week-end slik at de kunne reise til f. eks. Alta, Karasjok, Hammerfest eller andre steder, og på denne måte få en avveksling i ensformigheten. Om mulig burde det på disse stedene ordnes med rimelig innkvartering. Når det gjelder kveldspermisjoner er det bare Lakselv mannskapene kan dra til. Det er imidlertid ingen rutegående transportmidler som passer, men dette skulle man nå ordne ved å bruke avdelingens buss. Mulighetene for adspredelse i leiren er også små, idet man ikke har egnede velferdslokaler. Man er henvisst til å bruke gymnastikksalen. Behovet for undervisningsrom er også meget stort. De rom man bruker i dag er svært dårlige og bygningen er kondemnert. Bygging av fritids- og undervisningsbygg med forsamlingslokale og hobbyrom burde etter Nemndas oppfatning gis høy prioritet. Behovet for familieboler og hybelhus for befal og sivile tjenestemenn er også stort.

Slik tjenesteforholdene er for mannskaper og befal ved denne avdeling, er det etter Nemndas oppfatning behov for ekstraordinære tiltak for å øke trivselen.

Garnisonen i Sør-Varanger.

Under samtalen med tillitsmennene fremkom det ingen bemerkninger om forlegningene ved garnisonen. Tillitsmennene var imidlertid ikke helt fornøyd med kostholdet som de mente var bedre ved andre avdelinger hvor de hadde tjenestgjort tidligere. De syntes bl. a. at det ble brukt for mye hermetisk pålegg. Nemnda fikk inntrykk av at Proviantmagasinet sendte ut mye hermetikk som avdelingen ikke hadde bestilt, men som måtte rul-

leres. Maten ble nå porsjonert ut til 6 manns lag. Man hadde tidligere brukt koldtbordsystemet, men hadde måttet gå fra dette. Garnisonssjefen opplyste at maten måtte fordeles til i alt 28 utleveringssteder. Det er mulig at dette sammen med hard tjeneste og mye vakttjeneste burde føre til forsterkning av kostholdet i en eller annen form.

Forlegningsforholdene var etter Nemndas oppfatning tilfredsstillende i garnisonen. Det samme er imidlertid ikke tilfelle for Svanvik grensestasjon. Forlegningen her er gammel, og huset er trekkfullt og i dårlig forfatning. En bedring her synes absolutt å være påkrevet.

Mannskapene syntes stort sett å være vel fornøyd med tjenesten og fant seg godt til rette med forholdene.

Luftforsvarets stasjon Høybuktknoen.

Tjenesten veksler mellom stasjonen og en utestasjon. Dette gjelder både befal og menige mannskaper. På utestasjonen er forholdene meget tilfredsstillende. På Høybuktknoen er det imidlertid for liten plass over alt. Rommene både for menige og befal er små. Kjøkkenet er lite. Varmtvannsanlegget for de menige er for lite til å dekke behovet, slik at de må gis anledning til å bruke befalets bad en gang i uken. På grunn av plassmangel må endel av mannskapene bo i Moelvbrakker.

Mannskapene får som regel ett års tjeneste ved stasjonen. De syntes å like seg bra og tjenesten gikk tilfredsstillende.

Tillitsmennene tok opp spørsmålet om utvikling av langpermisjoner, spesielt beregningen av antall reisedager, som de var lite tilfreds med. Nemnda erklærte seg imidlertid enig i at den måten stasjonssjefen hadde ordnet utviklingen på var den eneste rasjonelle. Det synes imidlertid som om praksis ved Finnmarksavdelingene var noe forskjellig. Dette førte til at antall permisjonsdager på hjemstedet varierte sterkt. Nemnda ba derfor departementet se nærmere på denne saken.

Luftforsvarets stasjon Vardo.

Forlegningsforholdene var stort sett tilfredsstillende, men også ved denne stasjon var det plassmangel. Igangværende byggarbeider vil gi mer kontorplass slik at noe kan frigis til mannskapsforlegning. Avdelingen bruker nå 3 Moelvbrakker som forlegning. Stasjonen har sin kantine liggende i byen utenfor selve leiren. Dette førte til visse problemer når permisjonsnektelse ble anvendt som refselse, idet mannskapene da ikke fikk anledning til å besøke kantina.

Under samtalen med tillitsmannsutvalget

ble en rekke saker diskutert, bl. a. behovet for egen tillitsmannskonferanse for avdelinger i Finnmark, reglementssamling for tillitsmenn, adgangen til å legge soning av refselse til etter endt tjeneste, adgangen til å anføre en sivil bot på en militær refselsesordre, beslagleggelse av alkohol, permisjonsdager i forbindelse med kurs, plikt til å følge sivilundervisning lagt til fritiden.

Luftforsvarets stasjon Honningsvåg.

Relativt lang avstand mellom forlegning, administrasjon og arbeidsplass nødvendiggjør en omfattende transport som av og til kan skape problemer. Forlegningskapasiteten er for liten slik at det ligger for mange soldater på rommene. Det mangler også leserom. Tjenesten er lagt opp etter 4 vaktsystemet som etter stasjonens oppfatning gir et rimelig timetall pr. uke.

Tillitsmennene var ikke tilfreds med velferdstjenesten. Man hadde ikke velferdsoffiser og aktiviteten på denne sektor var for liten. Stasjonen har ikke egen lege. Distriktslegen er tilsynslege. Når mannskapene trenger legebehandling må de møte i den ordinære kontortid sammen med sivile. Det hendte de ble sittende hele dagen uten å komme inn til legen. Det kunne også være vanskelig med lege til øyeblikkelig hjelp. Stasjonssjefen var oppmerksom på forholdet og lovet å undersøke mulighetene for å få avtalt en fast tid for soldatene, slik at det ikke gikk så mye tid til venting.

Spørsmålet om adgang til å ilegge permisjonsnektelse uten å følge de formelle bestemmelser om ileggelse av refselse ble drøftet. Tillitsmennene tok også opp til diskusjon den praksis som følges av avdelingen når noen av mannskapene blir oppbragt av politiet. I de fleste tilfelle blir det overlatt til politiet å reagere, og flere er ilagt bot for overtredelse av løsgjengerloven. Tillitsmennene mente denne praksis var uheldig, idet det her var tale om forseelser hvor det ved andre militære avdelinger bare ville bli reagert med en militær refselse. Det skulle dessuten mye mindre til for at militære mannskaper ble tatt av politiet enn hva tilfelle var for sivilbefolkningen. Hvis dette var tilfelle, mente Nemnda at stasjonssjefen måtte ta affære. Stasjonssjefen lovet å undersøke dette forhold nærmere.

Luftforsvarets stasjon Kautokeino.

De disiplinære forhold ved stasjonen var gode og det var lite refselser. Stasjonssjefen hadde satt i gang en omfattende sivilundervisning med bl. a. handelsskole, realskole og

teknisk forskole. Velferdstjenesten ble skjøttet på deltid av et befall. Mannskapene likte seg stort sett bra, spesielt de som var interessert i jakt, fiske og friluftsliv.

Forlegningsforholdene er bra, men det er for liten plass. Spesielt gjør dette seg gjeldende når mannskapsstyrken skal skiftes. Man mangler leserom og oppholdsrommet er for lite. Man håpet å få bygget et nytt administrasjonsbygg, slik at man kunne få frigjort endel av de lokaler som nå brukes til kontorer.

Under samtalen med tillitsmannsutvalget drøftet man nærmere spørsmålet om bedre og billigere forbindelse med Alta, tannlegjetjenesten, forlegningsforholdene, planen om bygging av svømmebasseng sammen med skolen i Kautokeino, «døping» av soldater og mulighetene for to gratis permisjonsreiser.

Hærens intendanturs skole- og øvingsavdeling, Jessheimleiren.

Nemnda har i tidligere beretninger gjort rede for de usedvanlig slette forhold i denne leir. Det var i den senere tid ikke gjort særlig omfattende utbedringsarbeider. Resultatet er derfor at forlegningene fortsatt er i en meget dårlig forfatning. Nemnda finner imidlertid ikke grunn til å gå nærmere inn på dette, idet det nå er bestemt at avdelingen skal flytte til Gardermoen flystasjon. Nemnda ble under befaringen nærmere orientert om planene for flyttingen.

Under samtalen med tillitsmannsutvalget ble kantinenes åpningstider, velferdsarbeidet og den idrettslige virksomhet drøftet.

Værnes flystasjon.

Det var intet å bemerke til forlegningsforholdene ved stasjonen. Kantinen er for liten til å dekke behovet. Det foreligger planer om å flytte kantinen, men planen kan ikke gjennomføres før det er tatt standpunkt til om andre avdelinger skal flytte til Værnes.

Under samtalen med tillitsmannsutvalget ble spørsmålet om skatt av familietillegg, betaling av renter på studielån og mulighetene for beskjikelse til korporal drøftet.

Rinnleiret.

Nemnda besøkte for første gang denne leiren som nå brukes til utdanning av rekrutter som overføres til Heimevernet etter endt rekruttskole. Leiren er egentlig bygget for bruk om sommeren, men brukes nå mesteparten av året. Det er kostet på leiren ca. kr. 350 000 til kloakkanlegg, isolasjon av brakker samt varmtvannsanlegg. Mannskapsbrakkene har noe varierende standard. Mann-

skapene er forlagt opptil 16 mann på rommet. Kjøkken og en spisesal er i en bygning, dessuten brukes en spisesal i annen bygning. Dette gjør utporsjoneringen tungvint. Kjøkkenet er trangt og uhensiktsmessig, men har godt utstyr.

Befalsmessen er i ganske bra stand, men for liten dersom avdelingen skulle få det antall befall den er oppsatt med. Kantinen er hyggelig men liten. Det er vanlig kantineservering med salg bl. a. av varme smørbrød. Sykestua er en gammel bygning med to sykerom og nødvendige kontorer. Kinosalen er bra med plass til 400 personer. Den gamle «Dragonheimen» som eies av Inntrøndelag Ungdomssamlag, vil avdelingen gjerne overta og bruke til TV- og leserom. Det er imidlertid noe uklart om eierforholdene til grunnen huset står på. Huset er derfor foreløpig ikke overtatt.

Avdelingen har ikke egen velferdsoffiser. Velferdstjenesten går derfor ikke tilfredsstillende. Det er mange sosiale saker hvor manskapene trenger bistand. Det øvrige befall må hjelpe til med dette så langt de rekker. Personellsituasjonen er også vanskelig, slik at arbeidspresset for den enkelte befalingsmann blir stort.

Infanteriets øvingsavdeling nr. 3, Steinkjersannan.

Det er bygget en del nytt i de senere år, bl. a. mannskapskaserner. Det står imidlertid en god del igjen på det opprinnelige utbyggingprogram. Avdelingssjefen savnet nå først og fremst et idrettsbygg. Om vinteren har man i dag bare muligheter for skiidrett. Byens svømmehall kan bare disponeres 5 timer pr. uke. Dette er alt for lite for en styrke på 800 mann når man har satt seg som mål å lære samtlige å svømme i løpet av rekruttskolen. Det ble opplyst at avdelingen nå skal få en plashall på prøve. Dette vil forhåpentligvis løse endel av problemene med gjennomføringen av den fysiske trening.

I møtet med det sentrale tillitsmannsutvalg ble flere spørsmål angående bekledning og utstyr drøftet. Tillitsmennene var lite tilfreds med det fottøy som ble utlevert, først og fremst enhetsstøvlene som de mente var dårlig egnet som marsjstøvel. Stadige reparasjoner av støvlene førte til at man ofte måtte bytte støvler. Dette var meget plagsomt. Ordningen med utlevering av permisjonskonto fant tillitsmennene var uheldig. Permisjonskontoene var helt utslitt når man var ferdig med tjenesten, bl. a. fordi skoene måtte brukes utenom rene permisjoner. Man hadde på denne måten intet igjen for sine utlegg til

reparasjoner. For å bøte på dette hadde man fått en utvidet adgang til bruk av leirsko, men samtidig ble leirskoene etter bestemmelse fra sentrale myndigheter inndratt.

Etter tillitsmenneskes oppfatning er det for dårlig kvalitet i permisjonsuniformene. De mente det måtte lønne seg økonomisk med bedre kvalitet samtidig som uniformene da ville holde seg pene lengre. Det største problem i dag er å få rensset en permisjonsuniform fordi man ikke kunne bytte.

Det ble en omfattende samtale om mulighetene for å gå sivilt kledd under permisjon, med oppbevaring av sivile klær i leiren samt inn- og utpassering i sivil. Tillitsmennene hevdet at det ville bety mye for trivselen om man i avdelingsperioden kunne få anledning til å legge av seg uniformen når man var ferdig med dagens tjeneste. Avdelings sjefen mente at dette kunne gjennomføres og at ordningen i alle fall burde prøves ved enkelte avdelinger, gjerne ved IØ III.

Tillitsmennene ville gjerne ha lettelse i sommerantrekket ved at man slapp å bære lue. Ungdommen var ikke vant til å bruke hodeplagg, og i sommervarmen kunne luen være plagsom. Sivilt er det ikke vanlig å gå i skjorte med oppbrettede ermer og samtidig bruke lue, og de kunne ikke se at luen var av avgjørende betydning for uniformiteten.

Tillitsmennene ville se det som en stor fordel om man kunne innarbeide enkelte frilørdager mot utvidet tjenestetid de andre dagene.

Gruppe Agdenes, Brettingen og Hysnes fort.

Befalssituasjonen ved avdelingen er vanskelig, idet det er svært lite troppsbefal. Det befal man har mangler i stor utstrekning erfaring. Dette går spesielt ut over mannskapsbehandlingen. Velferdsoffiseren, som hadde sin daglige tjeneste i SKT, var ikke fornøyd med tjenesten. Han hadde to utskrevne mannskaper uten noen form for velferdsutdannelse som assistenter på fortene. Det var også meget vanskelig med TV-rom, oppholdsrom og hobbyrom. Et stort antall sosiale saker tok meget av tiden. Det ble derfor liten anledning til å ta seg av den rent velferdsmessige del av tjenesten når man samtidig hadde lang og tungvint vei ut til mannskapene.

Forlegningsforholdene på Brettingen er ikke tilfredsstillende. Dette er egentlig en sommerforlegning. Til tross for omfattende utbedringer er ikke standarden den vanlige for militære forlegninger. Mannskapsbrakkene har ikke toaletter, badet var i en meget dårlig forfatning, det samme gjaldt vaktbygningen med arrest. Mangelen på gymnastikk-

sal, fritidsrom og oppholdsrom skapte vanskeligheter. Befalsforlegningene var også utvidet, men heller ikke her var forholdene tilfredsstillende. Ved vurderingen av forholdene må man ta hensyn til at mannskapene er forlagt her i 9 måneder. Fortet ligger 7 km fra nærmeste tettbebyggelse. Det er dårlig veiforbindelse uten kommunikasjoner. Værforholdene kan være dårlig i lange perioder.

På Hysnes er det gamle norske forlegninger som er restaurert. Fire av rommene er 32 manns. Kjøkken og spisesal er ganske bra, men med delvis foreldet utstyr på kjøkkenet med vedfyrte kjeler. Dette utstyr skal etter hvert skiftes ut.

Ørland flystasjon.

Forlegningsforholdene både for Luftvernartilleribataljonen i Prestegardsleiren og for de øvrige mannskaper på flystasjonen er tilfredsstillende. Tillitsmennene uttalte under samtalen med Nemnda at det var et stort behov for et fritidsbygg med forsamlingslokale på stasjonen. Etter tillitsmenneskes oppfatning var mulighetene for aktivitet og adspredelse i fritiden av stor betydning for personellets trivsel. Et hensiktsmessig fritidsbygg ville her være til stor hjelp. I dag må større arrangementer legges til lokaler utenfor leiren. Kantinekjelleren som vanligvis brukes er for liten. Kameratkvelder kan nå arrangeres bare for en del av mannskapene om gangen. Dansearrangementer kan bare holdes når en stor del av styrken er permittert eller deles opp på samme måte som kameratkveldene. Dette er lite rasjonelt og styrker heller ikke fellesskapet innen stasjonen.

Luftforsvarets stasjon Gråkallen.

Forlegningsforholdene er gode. Befals- og mannskapsforlegninger, oppholdsrom, spisesal, kjøkken, bad, kantine og den operative del av stasjonen holder høy standard. Også den eldste del av mannskapsforlegningene er fortsatt i god stand. Dette må skyldes et godt vedlikeholdt og forsiktighet fra mannskapenes side.

Mangelen på velferdsoffiser gjør at velferdstjenesten ikke går tilfredsstillende. Det er ingen av de øvrige personell som har tid eller forutsetninger for å ta seg av denne del av tjenesten. Det samme gjelder den fysiske trening og idrettsvirksomheten for øvrig. Ved stasjoner av denne størrelsesorden synes en kombinert idretts- og velferdsoffiser å være den riktige løsningen.

Den militære forskole Trondheim.

Under samtalen med tillitsmannsutvalget var det spørsmål om elevenes dagpenger og antall gratis permisjonsreiser elevene først og fremst var interessert i. Ellers ble kostholdet, disponering av skolens gymnastikk-sal, mulighetene for weekendpermisjon i Trondheim, tvungen leseplikt og hjelpemansskapenes arbeidsforhold drøftet. Også denne avdelingen lider under mangel på kvalifisert hjelp til velferdstjenesten. Forlegninger, klas-serom, oppholdsrom etc. er tilfredsstillende.

Persaunet leir.

Leiren tjener bl. a. som forlegning for forskjellige kategorier personell som har sin tjeneste ved forskjellige avdelinger i Trondheim. Den menige styrken er på 30—40 mann som er forlagt i 3 brakker. Tillitsmannsutvalget består av en tillitsmann fra hver brakke med en forlegningsoffiser som formann.

Forlegningsforholdene er stort sett tilfredsstillende. Den ene brakken trenger oppussing. Dette vil bli gjennomført så snart den fremtidige bruk av brakkene er bragt på det rene.

Velferdstjenesten for disse mannskaper var heller ikke tilfredsstillende. Tillitsmennene savnet spesielt velferdsturer i Trondheim og omegn, slik at mannskaper fra andre kanter av landet kunne få se seg om.

Gardermoen flystasjon.

Under besøket ble Nemnda spesielt orientert om de tiltak, bl. a. bygningstekniske, som måtte gjennomføres i forbindelse med flyttingen av Hærens intendanturs skole- og øvingsavdeling fra Jessheimleiren. Nemnda så på mannskapenes spisesal, forlegninger, rekruttskoleforlegningen som skal overtas av HISØ, kantine, sentralbad samt den gamle mannskapsforlegningen som skal gjøres om til undervisningsbygg for HISØ.

Under samtalen med tillitsmannsutvalget diskuterte man tillitsmannsordningen, utdanning av tillitsmenn samt Velferdsutvalgets innstilling.

Forsvarets forskningsinstitutt og Luftforsvarets forsyningskommando, Kjeller.

Disse avdelingens menige mannskaper, korporaler og visekorporaler er forlagt sammen og har et felles tillitsmannsutvalg. På grunn av plassmangel er ikke forlegningsforholdene tilfredsstillende. En stor del av forlegningen er disponert til kontor og lager. Man har forsøkt å flytte kontorene og lagrene, men det har ikke vært mulig å finne plass. Det må nybygging til, men foreløpig synes det

ikke å være mulig å få midler til dette. Begge avdelingene er imidlertid oppmerksom på vanskelighetene og vil gjøre det som er mulig for å bedre forholdene.

Under samtalen med tillitsmannsutvalget ble plassproblemene sterkt understreket, spesielt når det gjaldt fritids- og hobbyrom og mulighetene for fysisk trening.

Tillitsmennene tok ellers opp spørsmålet om dekning av reiseutgifter for mannskaper som bor hjemme, spørsmål om vask og bytting for mannskaper fra Sjøforsvaret, mangelfulle opplysninger om status og tjenesteforhold på søknadsskjemaene og vakttjenesten. Enkelte av disse problemer lovet avdelingene at man skulle finne en løsning på.

Infanteriets skole- og øvingsavdeling, Heistadmoen.

Forlegningsforholdene er stort sett tilfredsstillende. Det er blant annet kostet ganske mye på de tyskbygde brakkene. Nemnda hadde en samtale med tillitsmannsutvalget, velferdsoffiseren, feltpresten, fungerende sjef for befalsskolen samt en av befalsskolens lærere. Det spørsmål som først og fremst ble drøftet var befalsskole- og sersjantkurs-elevenes opplæring i mannskapsbehandling. Av andre saker tillitsmennene tok opp kan nevnes sersjantkurselevenenes status etter endt kurs og kantineens åpningstider.

Ingeniørvåpnets skole- og øvingsavdeling, Hvalsmoen — Eggemoen.

Forlegningsforholdene på Hvalsmoen er av høyst varierende standard. Flere av brakkene er på langt nær av den standard som er vanlig i dag. Undervisningsrom er også innredet i en gammel brakke, her er forholdene heller ikke tilfredsstillende. Nytt undervisningsbygg skal imidlertid reises. På Eggemoen derimot er forlegningsforholdene meget tilfredsstillende.

Det er etablert et sentralt tillitsmannsutvalg for Hvalsmoen og kompaniet på Eggemoen. Under samtalen med utvalget ble det reist enkelte saker angående bekledning og utstyr. Det ble bl. a. pekt på de vanskeligheter det medfører at det nå bare blir utlevert ett par enhetsstøvler. Mannskapene har ikke anledning til å få tørket støvlene etter bruk i dårlig vær, og kan derfor bli gående våte på bena i dagevis. Tillitsmennene fant det urimelig at ikke alle mannskapene fikk utbetalt kostgodtgjøring under permisjon. Tillitsmannen for ingeniørskolen fant det urimelig at de etter endt utdanning ble plassert i lønnsregulativets kl. 7, mens tekniske sersjanter for øvrig begynner sin tjeneste i

lønnsklasse 9. Det ble videre reist spørsmål om hvordan disiplinærreglementets bestemmelser om besøk i arresten skulle forstås.

Hærens våpentekniske korps skole- og øvingsavdeling, Helgelandsmoen.

Forlegningsforholdene er stort sett tilfredsstillende. Avdelingen har et utmerket idrettsanlegg med utendørs svømmebasseng. Avdelingens forskjellige verksteder er tilfredsstillende med meget godt utstyr som gir muligheter for en effektiv opplæring. Velferdstjenesten lider under mangel på egnede lokaler. Kinolokalet som er uegnet til filmfremvisning er også så lite at hver enkelt forestilling går med underskudd. Derfor har man måttet stoppe kinodriften. På grunn av manglende lokaler kan man ikke ta imot de underholdningsturnéer som organiseres sentralt, og som avdelingen er med på å betale, idet en del av velferdsmidlene nå disponeres av sentrale myndigheter til dette formål. Velferdsoffiserens, prestens og under-

visningslederens kontorer er små og dårlige, og det er vanskelig å avvikle de konferanser og samtaler med mannskapene som behandlingen av sosialsakene gjør nødvendig. Dertil er man plaget av rotter i vegger og gulv, og stanken av døde rotter er sjenerende. Distriktskommando Østlandet er oppmerksom på de spesielle vanskeligheter avdelingen har på dette område. Avdelingen har visse planer som i alle fall foreløpig kan bedre forholdene, men det har hittil ikke lyktes å skaffe nødvendige midler til veie.

Under samtalen med tillitsmannsutvalget var det spesielt dagpengene for yrkesskolens elever tillitsmennene var opptatt av. De mente at de midlertidige bestemmelser som var gitt i påvente av nytt regulativ måtte gis tilbakevirkende kraft. Yrkesskoleelevene kunne ikke greie seg med det beløp de hittil hadde fått utbetalt. De var henvist til å ta seg fritidsjobber, bl. a. for å tjene til reisepenger under permisjon, men denne jobbingen gikk ut over lekselesingen.

Oslo i februar 1967.

Edg. Andreassen.

Erland Asdahl.

Kåre Hansen.

Cato Kvaal.

Ketil Jamte Einrem.

Thorbjørn Wale.

Hans Nordahl Jensen.